

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**LEGVM PON||TIFICIARVM GRE-||gorij noni, seu
Decretalium pentateu-||chus**

Mesnart, Martin

Parisiis, 1555

Liber III.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63486](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63486)

LIBER TERTIVS.

DE VITA ET HO-

NESTATE CLE-

RICORVM.

Tit. I.

LERICI, præsertim in sacris ^{13. Vt cle-}
 ordinibus constituti, continen- ^{ricorum.}
 ter & castè viuunt, ab omni li-
 bidinis vitio præcauendo, sic in
 conspectu dei puro corde &
 mundo corpore ministrant.

Qui incontinentiæ vitio laborare depræhensi
 erunt, prout magis minúsve peccassint, secun-
 dùm canonicas sanctiones puniuntur. hæc di-
 strictiùs & efficaciùs obseruantur. Si quis ex hac
 causa suspensus diuina celebrauit: ecclesiasticis
 beneficiis spoliator, perpetuò exauthorator.
 Prælati si hos in suis iniquitatibus sustinebunt:
 pari ultioni subiacento. Qui clerici pro regio-
 nis suæ more coniugalem copulam non abne-
 gassint, si lapsi fuerint, grauiùs puniuntur.

Omnino autem clericus sine gradu existens, ^{6. Cleri-}
 dum nec à parentibus monasterio traditus fiet, ^{chs. 12.}
 si tonsura dimissa vxorem accepit: hanc habe-
 re permittitur. In vita sua ne dimittito, iterum
 tondetur.

Monasteria autem monialium si quis clericus ^{8. Mona-}
 sine manifesta & rationabili causa frequentassit: ^{steria.}
 per episcopum arcetor. ni desistat: ab officio

De vita & honest. cler.

ecclesiastico immunis redditor. Si laici erunt excommunicationi subduntor, à cœtu fidelium alieni efficiuntor.

14. *A-
crapula.* A crapula & ebrietate omneis clerici diligenter abstinēto. Temetum sibi, & se temeto temperanto. Nemo ad bibendum inuitator, néve ad potus æqualeis obligator. Si quis super his culpabilem se exhibuerit: ni à superiore commonitus satisfaxit, ab officio beneficióve suspenditor.

15. *Clerici
9.* Clerici officia commerciáve secularia, maxumè inhonesta, ne exercento. Mimis, ioculatoribus, & histrionibus ne intendunto. Tabernas, nisi necessitatis ergò in itinere constituti, prorsus euitanto. Alea & taxillo ne ludunto, néve huiusmodi ludis intersunto. Corollam seu tonsuram, quam dicunt, congruentem habentor. In officiis ecclesiasticis, & aliis bonis studiis diligenter sese exercentor. Clusa desuper indumenta deferunto. hæc breuitate longitudinéve nimia ne notátor. Pãnis rubeis aut viridibus, manicis calceisve consuticiis, frænis, sellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aliámve superfluitatem gerentibus ne vtútor. Cappas, quas vocant, manicatas ad diuinum officium intra ecclesiam, alibiue qui in sacerdotio & personatibus constituti sient, nisi quæ iusta causâ timoris habitum transformari exiget, ne gerunto. Fibulas omnino ne ferunto. Corigias item auri argentíve ornatum habêtes, & annulos (nisi queis ex officio dignitatis competet) ne ferunto. Pontifices omneis in publico & in ecclesia superindumentis

lineis vtuntor. Monachi tamen habitum monachalem ferunt. Palliis diffibulatis in publicone vtuntor. ea post collum, antéve pectus hinc inde connexa sunt.

Item si quis ex clericis comam relaxafsit: *ana-* 4. Si quis.
thema esto.

Immo neque comam nutriunt, neque *bar-* 5. Clericus
bam. i.

Si faxint: etiam inuiti à suis episcopis tonden- 7. Cleri-
tor. cis.

Qui clerici diuinis officiis prætermiffis secu- 16. Ex lita-
laribus negociationibus intendunt, ni tertio ab ris.
episcopo suo cōmoniti refipifcent, quandiu his se implicabunt, statutis & consuetudinibus patriæ quoad facultates suas in earumdem quæstibus subiacento. in hoc ab episcopo ne defendūtor. facto enim ipso clericale priuilegiū abieci- se intelleguntor.

Clerici omnes ex ecclesiasticis redditibus sibi 10. Cō ab
deputatis honestè viuunt. si quas causas ex amisi.
apostolica delegatione suscepifint: præter victualium expensas, super decuma aliãve parte litis cum litigantibus ne conueniunt. his vigorem iudicarium gratis impertiunt. nihil etiam adfessorum nomine exigunt. venaleis sententiæ ne sunt.

Qui clerici vfurarii erunt, vel arma portantes, 2. Clerici.
excommunicantor. i.

Episcopi autem prouentibus & expensis ec- 9. Quodniã
clesiarum suarum diligenter inspectis certum in eis mystarum seu clericorum numerum ponunt. horum bona in commune veniunt. hi in

De vita & honestat. clericorū.

vna domo vescūtor, sub vno tecto dormiunto, quiescunto. hæc episcopis statuere liceto. Nisi si qui contradictores erunt: per suspensionem officii & beneficii, grauiorive pœna, si opus erit, ad hanc obseruantiam eos compellere permissum esto. nulla adpellatio officito. Si quis eorum qui simul viuent pro manus in socium iniectione à communionem alienus erit: hunc reconciliandi, & pœnitentiam imponendi, nisi tamen atrocitas facti grauiorem pœnam desiderabit, potestatem episcopi habento.

11. *Deus qui.*

Inter eos quoque qui ad prædicandum pagani euangelium missi erunt si qui monachi, & regulareis canonici, aliive regularem vitam sub alia districtione professi erunt, & dispar in his obseruantia, & dissimilis habitus scandalum suscitare formidabitur: omneis pariter in vnum regulare propositum, & honestum habitum, quantum ad hoc spectabit officium, conformantor.

12. *Ut quis que.*

Quisquis presbyter plebem reget, clericū, qui secum cantet, habento. Idem clericus epistolam & lectionem legito, scholas teneto, parochianos, vt filios suos ad fidem discendam ad ecclesiam mittant, admoneto. hos ipse castè erudito.

13. *Cū de- corem.*

In ecclesiis theatrales ludi ne fiūto, neue lascaruarum monstra in his introducūtor. Diaconi, presbyteri, & hypodiaconi infamiæ suæ ludibria ne exercento. Sic ecclesiæ honestas ne inquinato. hæc episcopis locorum curæ sunt, ludibriorum consuetudinem seu potius corruptelam ab ecclesiis suis extirpanto.

Laici secus altare quando sacra mysteria cele- ^{1. Vt laici.}
brantur ne stāto, neve inter clericos sedēto. quæ
pars cancellis ab altari herciscetur, pfallentibus
tantum clericis pateto. Laicis tamen & fœminis
ad communicandum & orandum sancta san-
ctorum pro more patento.

*De cohabitatione clericorum & mu-
lierum. Tit. 2.*

SI quis sacerdotum id est presbyter, diaconus, ^{2. Si quis}
hypodiaconus de quacunque fœmina crimi ^{quædam.}
ne fornicationis suspectus, post primam, secun-
dam, & tertiam admonitionem cum ea fabula-
rier, & aliquo modo cōuersarier inuenietur: ex-
communicationi subditor. fœmina canonicè iu-
dicator.

Itaque episcopi iurisdictionis suæ clericos qui ^{4. Sicut.}
in hypodiaconatu & supra fornicarias habebūt,
vt eas à se remoueant vlteriùs minimè admissu-
ri, studiosè monento. ni ad quiescent: eosdem ab
ecclesiæ beneficiis vsque ad satisfactionem con-
gruam suspendunto. suspensos, si eas detinebūt,
ab eisdem beneficiis perpetuò remouento.

Episcopi denique cum clericis mulierculas, ^{9. An-}
nisi in quibus naturale fœdus nihil fœui crimi- ^{bis.}
nis suspicari permittet, habitare ne sinunto.

Mulierculas tamē de quibus suspicio esse pos- ^{1. Inhiben-}
siet nullus sacerdos, nec si mater, amita, sororve ^{dum.}
erit quas canones concedunt, retineto. tantum
si quæ earum necessitatem habebit: presbyteri
in vico villave longè à sua conuersatione do-

De cohabit. cleric. & mul.

num habento. Ibi eis necessaria subministrato. Porro nulla fœmina ad altare adcedito, presbytero ministrato, intra cancellôsve stato, sedato.

6. *Si autē.* Quod si clerici in sacris inferioribusve ordinibus cōstituti fornicarias detineant: ni eas ad secundam tertiãve commonitionem de cætero contempturi dimiserint, episcopi quorum iurisdictioni subiecti erunt ipsos ecclesiis eorumve portionibus adpellatione postposita spoliando, ipsis officium nihilominus interdictum esto.

8. *Clericos.* Episcopi tamen clericos suos in sacris ordinibus constitutos, qui publice concubinas tenebunt, ad eas abiurandas ne compelluto. sic per iurii occasionem ne danto. tantum per suspensionis & interdicti sententiam, ut eas mulieres ita à se remoueat, quod nulla sinistra de his suspicio habeatur, cogunto. Si qui eorum ad ipsas redierint, aliasve acceperint: in eorum aliquos perpetuam excommunicationis sententiam proferunt. Sic alios à similibus eorum exemplo terrento.

5. *Super eo.* Qui eorum fornicariam detinens propter hoc ab officio suo suspensus erit, etsi literas à Romano pontifice obtinuerit, hæ, ni facti seriem continebunt, olli ne profunto.

7. *Vestra.* A clericis tamen & presbyteris quanquam fornicariis, quandiu tolerabuntur, nec operis evidentiam habebunt, licite diuina mysteria audient, aliaque ecclesiastica sacramenta recipiunt, verum ab eorum officiis abstinere ut ad poenitentiam

tentia fructum trahantur, & cæteris peccandi
licentia auferatur, liceto.

Clerici itaque in fornicationem prolapsi ob
id in officiis ne vitantur, ni peccatum huiusmo
di per sententiam, confessionemve in iure factã,
aut euidenciam rei quę nulla tergiuersatione ce
lari possiet, notorium erit, quantum ad se, non
quantum ad alios suspensi intelleguntur.

At si clericorum concubinariorum crimen publi
cum ita erit, vt possit notorium dici: episcopo
nec testis, nec adusator necessarij sunt, hoc
nulla tergiuersatione celator. Sin publicum ex
fama tantum non etiam ex euidencia erit: ad cõ
demnationem eorum sola testimonia ne suffi
ciunt, non his sed testibus iudicator. tamen si
de clericis ipsis suspicio talis fiet, vt ex ea scan
dalum in populo generetur: etsi contra eos adu
sator non adparebit, his canonica purgatio in
dicitor. Si præstare nolent, in eãve præstãda de
ficient: canonica animaduersione puniuntur.

De clericis coniugatis. Tit. 3.

SI qui clericorum infra hypodiaconatum vxores
res accepserint: beneficia ecclesiastica relin
quunt, vxores retinent. At qui in hypodiao
nato aliisque superioribus ordinibus vxores ac
cepserint, eas dimittunt. De commisso pæniten
tiam agunt, ad id per suspensionis & excom
municationis sententiam compelluntur.

Sanè sacerdotum huiusmodi cõiunctiões q̄ vxores
duxit cõtubernia, potiùs quã nubtijs adpellator.

De clericis coniugatis

post longam tamen pœnitentiam, & vitã laudabilem, si continebunt: episcopo eos officio suo restituere liceto. sic eius exequutionem recipiunt.

5. *Diversis.* Hos itaque beneficiis ecclesiasticis quæ in diœcesibus suis erunt episcopi earum priuanto. Si tamen ipsi talibus ea scienter contulerint: his ipsi per superiorem spoliantor.

3. *Quod à te.* Clerici quoque infra hypodiaconatus ordinem constituti si carnis vitio deiecti abstinere non potesint: cùm vxores acceperint, ecclesiasticis beneficiis priuantur. sanè si quid ecclesiasticis quibus intitulati sient de suis possessionibus aliisve bonis contulerint: cùm ab earundem ministerio & beneficio sequestrati erunt, ad ipsos recta via redito.

8. *Cum de coreis.* In summa: qui publice vxorati erunt, ad ecclesiasticas dignitates ne admittuntur. si quas habebunt: dimittuntur.

2. *Sanè. i.* Itaque clericus cõiugatus ad ecclesiastica beneficia, sacrosve ordines, aut administrationes ecclesiasticas, ni fortè perpetuam castitatem vouebit, nìve qui vnicam eamque virginem vxorem habesit, ne admittitor. Hæc inter latinos vera sunt.

6. *Cum olim.* Orientales enim in minoribus ordinibus rectè contrahunt, in superioribus contracto iam matrimonio vtuntur. qui ex vxore legitima ab his in sacerdotio susceptus erit, ni regionis consuetudo repugnabit, aliudve canonicum obsistet, ad ecclesiarum regimen rectè elegitor.

7. *Ioãnes.* Licet autem (vt ad latinos redeamus) in acoluthum

thum ordinatus sit clericus, si vxorem legitimã duxerit, & inter eos inde scandalum generari poterit, inuitus tōsurã deferre, dum ne quod beneficium ecclesiasticum percipiat, cuius ratione clericalẽ tonsuram deferre teneatur, ne cogitor.

Fortiori ratione qui in minori ætate constitutus tonsuram tantum seu corollam clericalem adsumpserit, post miles factus habitum clericalem ferre ne cogitor. 10. Vt cōsultationi.

Qui prima tonsura accepta publicè vxores duxint, quamuis tonsuram deferant clericalem, eamve dimissam reassumant, iusticias, quas vocant, principi debitas, & seruitia seu obsequia consueta rectè exiguntur. 9. Ex par te.

De clericis non residentibus in ecclesia vel prabendo. Tit. 4.

OMnino qui clerici ecclesias, præbendãve sibi concessa sine iusta & necessaria causa, maxumè sine episcopi consensu deseruerint, ni postquam congruo tempore expectati fuerint ad eas redibunt, iustòve impedimento detent erunt, his iustè priuantur. 10. Inter quatuor.

Itaque episcopo clericos in ecclesiis iurisdictionis suæ beneficia quæ residentiam exigent indeptos, si ad alterius dioccesim absque illius licentia morandi causa transibunt, neque moniti redibunt, nisi rationabilem excusationem ostendent, beneficiis spoliare liceto. 17. Clericos.

Si qui eorum se fraudulenter absentabunt, nec ad eos citatio peruenire possit: episcopus in ecclesiis eorum trinæ citationis edictum publicari facito. si nec sic obedient, & ultra sex menses

De cler. non resid. in eccl. vel præ.

ecclesias deseruerint: his spoliantor, vel eosdem episcopus per suspensionis & excommunicationis sententiam ad suam obedientiam venire compellito. Si nec eorum malicia emollietur: à spiritualium administratione remouentor. quibus præerunt ecclesiis de personis idoneis prouidetur. degradationis tantum sententia in eos, vt misericordiae locus relinquatur, facile ne profertor.

2. *Ex gestis.*

Quid quod & Cardinalis qui parochiam suam per annos quinque exempli gratia deseruerit, & in alienis demorabitur, canonicè deponitor.

8. *Ex parte.*

A Equè si decani sui præsentiam ecclesia diu habere nequiuert, nec scribto vocatus ad officium suum exercendum ueniet: eiusdem ecclesiae canonicis alium elegendi facultas esto.

9. *Qualiter.*

Episcopus quoque vel Archiepiscopus si temeritate propria ecclesiam reliquerit, nec iam diu exspectat⁹ repedauerit per literas canonicorum suorum reuocatus: his elegendae personae idoneae potestas esto.

1. *Non liceat.*

Sed nec episcopus de ciuitate sua ad aliam transito, si faxit: quasi maiorem pro minori ciuitate ambierit, manifestè præsumpta causa esto.

7. *Decretum.*

Canonicis autè, donec in eius seruitio fuerint, nihil quod de communitatis beneficio debetur, nisi victualia erunt quae absentibus exhiberi non consuerint, subtrahitor, auferitor.

15. *Ad audientiam.*

Duo enim omnino canonici, quandiu cum episcopo pro eius & ipsius ecclesiae seruitio commorabuntur, pro presentibus habentor, fructus præbendorum suorum integrè percipiunt. Et si

contraria ecclesiæ cōstitutio erit quæ nec hos
inter alios exceperit: nihil ollis officito.

Sic & qui summi pont. familiares erunt, & ^{14. Cum dilectus.}
circa ipsum & in eius seruitio commorâtes ob-
sequiales se vniuersis præbebunt, licet aduersus
absentes contraria constitutio in ecclesia, in qua
beneficium obtinebunt, facta erit, præbendi sui
fructus recipiunt.

Sed & qui de faciunda residentia iuramentum ^{13. Ex parte. 17.}
præstiterit, quandiu se non in fraudem absen-
tando beneficii sui iura fideliter persequetur, ex
hoc residens habetor, periurium ne incurrito.

Si quæ tamen ecclesia seruatoribus, vt ita di- ^{16. Cum ad hoc.}
cam, eius absentibus fere ministris destituta erit:
neque apostolicæ indulgētiae, nec episcoporum
licentia clericis eius suffragantor, absentes cano-
nici, &, quos vocant, assilii nihilominus ad re-
sidendum in ea reuocantor. ni veniēt: episcopus
de beneficiis eorū, dū absentes erunt, ipsi eccle-
siæ congruè deseruiri facito. quod ex eorū bene-
ficiis supererit in ecclesiæ vtilitatē conuortitor.

Sed & quibus licentia hæc concessa erit, in- ^{12. Tue.}
dultūmque studiorum gratia vt in absentia sua
præbendorum suorum fructus recipiant, hique
ad villas castellave, in queis nullum minūsvē
competens exercitium studiorum fiet, se trans-
ferent, his huiusmodi indulgētia ne competito.

Hæc vt seruentur, nemo alienum clericū ab- ^{5. Fraternitati.}
que commendaticis episcopi sui literis, aut nisi
pro eo ab apo. sede mandatum habebit, recipito.

Item nemo diuersas dignitates ecclesiasticas, ^{3. Quia nonnulli.}
plurēsvē parochiales ecclesias accipito, plu-

De præbend. & dignit.

riúmve stipendia sibi vindicato. Cùm ecclesia ministeriúmve ecclesiasticum committi debet, talis persona, quæ residere in loco, eiusque curam per seipsam exercere valeat, quæritor. Si secus factum erit: qui id recepit id amittito, qui duit largiendi potestate priuator.

4. *Relatū* Sed & qui ad ecclesias præsentabuntur huiusmodi sunt, alioqui ne admittuntur. Si hoc se posse adfirmassint, & post admissi contradicenti de prælatorum suorum licentia studiorum literarum ergo, aut pro aliis honestis causis eos abesse contingeret, amouentur. adpellationis obstaculum, si contra decretum huiusmodi eiusve intentionē interiecta erit, nihil his patrocinator.

6. *Cōuente.* Sed & qui sufficientia ecclesiastica beneficia habebunt, quive ecclesiæ non deseruent, alios in eisdem ne molestanto, inquietanto.

De Præbendis & dignitatibus. Tit. 5.

ET quia de qualitate beneficiariorum ecclesiæ mox sermo incidit, ac iam de eorum stipendiis, id est præbendis, dicturi sumus, idcirco cæteræ quoque eorum qualitates absoluuntur. in omni enim tractatu primū de personis agitor.

29. *Grave* Ecclesiarum ergo prælati viros idoneos ad ecclesiastica beneficia promouento. his morum honestas, & literarū scientia suffragantur. hi deo optumo maximo & ecclesiis famulātor. de hoc quotannis in prouinciali concilio diligēter auquiritor. si quis post primam & secundam correctionem repertus erit culpabilis: à beneficiis

conferendis per concilium suspenditor. in eodem persona prouida & honesta, quæ suspensi defectum in beneficiis conferendis subpleat, instituitor. Circa capitula quæ in his deliquerint idem seruator. At metropolitani delictum superioris iudicio relinquitor. ex parte concilii nunciator. suspensionis huiusmodi sententia præter Ro. pontificis authoritatem propriæve patriarchæ ne relaxator.

Item ii tantum qui in ecclesiis, vt dictum est, 35. *Super inordinata.* seruire volent, & poterunt, ad beneficia idonei reputantor. Pueri verò, & iam beneficiarii, qui deseruire non possunt, ad ea idonei ne censeantor.

Etsi verò is pro quo in aliqua ecclesia recipiundo summus pont. mandasset neque nobilis & liber ab utroque parente, nec eminentis scientiæ erit, licet ecclesiæ consuetudo de iis tantum recipiendis esse dicetur, non multum officito. virtutum potius quam generis nobilitas in iis spectator. 37. *Venerabilis.*

Vnde nullus de clero volgo ve iure consanguinitatis ecclesiastica bona sibi habenda quaerito. 1. *Vt nullo*

In quibusquidè bonis hoc seruator. quod pro communi vtilitate datum est id propriis cuiusquam vsibus ne adplicator. 3. *Ratio nulla.*

Clerici tamen de patrimonio Christi, cuius obsequio deputantor, viuunt. ecclesiæ stipendiis, in qua & per quam diuinis obsequiis adscribuntur, sustentator. si qui denique sine certo titulo nullo præsentante promoti erunt: his tamdiu per ordinatores, eorumve successores, si 16. *Cum secundum*

De præbend. & dignita.

his vocatis ordinati examinati reperientur idonei, donec per eos ecclesiastica beneficia consequantur, prouidetur, tamdiu vitæ necessaria olis congruè subministrantur.

2. *Non liceat.*

Nulli enim episcoporum clericos ordinare, & eis nullas alimonias præstare liceto. Aut clericos ne faciunt, aut, si faxint, eis unde vivere possent danto.

4. *Episcopus.*

Episcopus itaque si quem sine certo titulo, de quo necessaria vitæ percipiat, in diaconum, presbyterumve ordinasset: donec ei in aliqua ecclesia militiæ clericali conuenientia stipendia assignasset, tamdiu (ni tamen is de paterna sua hæreditate subsidium vitæ habere potest) necessaria subministrato.

23. *Tuis.*

Clericos autem in minoribus ordinibus constitutos, si de patrimonialibus bonis, unde congruè sustentari possint, habebunt, nec aliud canonicum obsistet, etsi necdum ecclesiasticum beneficium indepti erunt, ad superiores ordines promouere liceto.

30. *Extirpanda. in prin.*

Alioquin quisquis altario seruiet de altario uiuio. Et si quarum ecclesiarum patroni erunt, hique, seu episcopi, aut alii de portionis modo contrariam consuetudinem allegabunt: presbyteris earum seruitiis deputatis portionem sufficientem assignanto.

De iur. qui verò.

Sic & qui parochialem ecclesiam habebit, ille quidem per seipsum in ordine, quem ipsius ecclesiæ cura requiret, deseruio. Si verò dignitati præbendæve parochialis ecclesia adnexa erit, is in maiori ecclesia deseruio, idoneum vica-

rium, & perpetuum in parochia habeto. ille
 canonicè instituitor. competentem de ipsius ec-
 clesiæ fructibus portionem habeto.

Sic & monachi cum ad parochiales ecclesi-
 as vicarios episcopis præsentabunt, tantum iis de
 prouentibus ecclesiæ coram ipsis adsignanto,
 unde iura episcopalia persoluere, & congruam
 sustentationem habere possint. alioquin ad præ-
 sentationem eorum nullus recipitor. 12. De
 monachis

Sic & canonici regulares monachive in ec-
 clesiis suis, de quibus certas portiones percipere
 consuerunt, portiones antiquosve redditus, quos
 earundem ecclesiarum clerici olim habere con-
 suerunt, sine consensu episcopi sui ne minuun-
 to, neve parochias diuidunto. si faxint: ad inte-
 gritatem pristinam reuocanto. 10. Aua-
 ricia.

Itidè regulares ecclesias decumave sine epi-
 scoporum consensu de manu laici ne accipiun-
 to. excommunicatos interdictosve nominatim
 ad diuina nullatenus admittunto. In ecclesiis
 quæ ad ipsos pleno iure non pertinebunt pres-
 byteros, quos tamen honesta conuersatio notos
 reddet, probabilève prælatorum testimonium
 commendabit, instituendos episcopis represen-
 tanto. hi episcopis de plebis cura respondento,
 regularibus rationè pro rebus temporalibus cõ-
 petentem exhibento. hi institutos inconsultis
 episcopis ne remouento. 31. In La-
 teranensi.

Sic & qui in canonicum receptus erit præ-
 bendi beneficio ne defraudator. huic præben-
 dum, cum se facultas obtulerit, adsignator. eidè
 quotidianæ portiones quæ in ecclesia fiēt sine de-
19. Dila-
 ctus.

De præbend. & dignit.

minutione adsignantur.

32. *Licet.* (Sanè si studiorum ratione prouentus suos ecclesiasticos integrè ministrari mandasset Ro. pontifex: quotidianę distributiones ne tribuantur. hæ tantùm residētibus in ecclesia, & his qui canonicis horis intererunt exhibentur.)

17. *Inter cetera.* Sic & qui præbendum quod de iure non potuerit clerico adsignasset, illud quod post de iure primùm poterit adsignato.

9. *Relatū.* Qui enim episcopus in ecclesia sua clericum canonicè instituerit cum promissione de primo præbendo vacaturo eidem conferendo, huic, si in choro, capitulo, ac aliis quorum vsus communis fiet potestatem sicut canonicus habet, præbendum quod primò vacabit liberaliter adsignato. hic in canonicum receptus præbendo ne careto.

30. *In fi.* Cæterùm nullus episcopus, aliùsve conlator in fraudem eorum quæ dicta sunt de prouentibus ecclesiæ quæ curâ habere debet proprii sacerdotis pensionem alii quasi pro beneficio conferre præsumito.

21. *Nisi essent.* Duobus enim ad vnâ dignitatem adsumptis vnus tantùm eam habeto. Si tamen iudices causæ dati partium compromissum in se recepserint authoritatem sibi commissam retinentes, & circa alterum de pensione quid ordinassint, idque eiusdè ecclesiæ clerici recepserint: quod ex eiusdè ecclesiæ prouentibus per iudices alteri adsignatum erit, si pro bono pacis & utilitatis hoc factum erit, & Ro. pontifex viderit, ratum esto. Si quid autem ex ipsius dignitatis fructibus

percipere ordinatus erit : ad eius præstationem non dignitas, sed persona, cum qua id actum gestū fiet, onerata maneto. Ea defuncta successor eius id præstare ne dānas esto, néve tenetor.

In summa: duo clerici vnum præbendū ne tenent, néve ad id eleguntor. Si factum erit: electio de iuris rigore cassator, circuducitor. *20. Tua.*

Maiores etenim ecclesiæ beneficiis in sua integritate manentibus minorū clericorum præbenda ne secantor. tam in magnis quàm in minimis membris suis ecclesia firmam vnitatem habeto. nulla præbendorum dignitatūve diuisio, vt nec permutatio, esto. *8. Maioribus.*

Quod si sedis apo. legatus, de cuius ecclesiæ capituli consensu, canonicatu & præbendo dūtaxat vno vacante, duos in canonicos instituerit, & ambobus capitulum stallum in choro & locum in capitulo (quod dicūt) superior autem præbendi fructus communiter diuidendos assignasset: si in ecclesia certus siet præbendorum numerus, institutio nulla esto. hunc certum numerum, si iuramento firmatus, & ab apo. sede confirmatus siet cum clausula quod contra fiat irritante, apostolicæ sedis legatus augmentare, aut ius aliquod canonicatus de nouo creare ne intendito. *25. Dilecto.*

Si verò vacante in ecclesia sua præbendo vno episcopus cum capituli sui adsensu duo ex eo constituerit, & ad ea duos canonicos adsumpserit: ni rationabilis causa id faciendi fuerit, & tot vtriusque prouentus sient, vt per vtrunque duobus in beneficio cōpetenti prouisum siet, vtriq; *26. Vacato.*

De præbend. & dignit.

- ex his quæ vacare cõtigerit præbendũ integrato.
31. *Expo-
suiſti.* At si cuius ecclesiæ canonicorum prouisionem ita deminuta erit, vt ad eorum sustentationem non sufficiat, & euidentis vtilitas, necessitasve exiget: episcopo præbenda ecclesiæ suæ de capellis in perpetuum eidem adnectendis, sicut expedire viderit, augmentare licet. tantum capellarum presbyteris congrua portio reseruator.
36. *Cũ cau-
sam.* Alioquin pro vnus integratione aliud de nouo præbendum ne scinditur.
5. *Quia
intantum.* Porro vt duo ad vnum præbendum, sic & vnus ad duo ne admittuntur, & in quibus locis vnus duas, treis, pluresve ecclesias habebit, de præbendorum multitudine eorum qui ecclesiis deservire valeant indigentia subleuatur, hæc locorum episcopi emendant.
6. *Cũ te-
neamur.* Vnde si quis episcopus mandatum apostolicum pro eius prouisione receperit qui aliud beneficium habeat de quo commodè sustentari possit: si non in ipsis literis de hoc mentio erit, aut si eidem sine scandalo prouideri nequibit, et si id non exequatur, culpa careto.
7. *Referẽte
14. Præter
ea.* Qui autem duas ecclesias habebit, vnã quam mauolet relinquere, altera personæ idoneæ beneficio ecclesiastico carenti assignator.
3. *Ad
hæc.* Sed nec vnus clericus in vna diuersisve ecclesiis plures dignitates seu personatus obtinet.
15. *Cũ non
gnores.* Vna itaque ecclesia vnus sacerdotis esto, qui que beneficio quod habebit contentus maneat in duabus ecclesiis locum ne habeto. et si ab alterius ecclesiæ clericis in eum qui aliud beneficium habebit consensus erit: si post dissentia-

eum eorum scandalo in eorum ecclesia locum
ne quærito, néve habeto.

Qui ad dignitatem electus plureis alias digni-
tates & præbenda habere dicetur, quive intru-
sus ante confirmationem postve eam cassatam
ministrasset, ab eiusdem petitione submouetur.

18. Cū iā-
dudum.

Hodie quisquis aliquod beneficium curam ha-
bens animarum adnexam recepit, si prius tale
habuerit, eo ipso iure priuatus esto. si id retinere
contēdet: etiam alio spoliator. is, ad quem prio-
ris conlatio spectabit, id post receptionem alte-
rius liberè cui viderit conferto. si vltra sex men-
ses differet: ad alios eius conlatio deuoluitur.
Idem quantum à tempore vacationis eiusdem
perceptum esse constabit, tantum de suis pro-
uentibus in vtilitatem ecclesiæ, cuius id bene-
ficio siet, assignato. hoc idem in personatu-
bus seruatur. Nullus in eadem ecclesia plureis
dignitates, personatusve, etsi curam non habe-
bunt animarum, habeto. Circa sublimes tamen
& literatas personas, cū ratio postulabit, per
sedem apostolicam rectè dispensator. hæ maio-
ribus beneficiis honorantur.

28. De
multa.

Pro his itaque vel etiam aliis, modò necdum
beneficium indeptis mandata apostolica diri-
guntur. In queis hæc obseruatio esto. Si quo tē-
pore literas huiusmodi mandati apo. receperint
eius ecclesiæ canonici in qua de præbendo quod
tunc vacauerit cuiquam provideri mandatum
siet, præbendum vacabit, illudq; ipsi alteri con-
tulerint: nihilominus mandatarium, si non suffi-
ciens beneficium ecclesiasticū habebit, deinde

27. Dile-
ctus. ij.

De præbend. & dignit.

in canonicum recipiunt. eidem donec in præbendali beneficio prouisum fiet de redditibus ecclesiæ singulis annis prouentus assignantur.

22. *Pro il-
lorum.*

Sed & qui aliquem in canonicum & fratrem ecclesiæ suæ recipere à Ro. pontifice eiusve delegato iussi erunt, etsi de certo canonicorum numero indulgentiam habebunt, si tamen eam non seruauerint, sed aliquem ultra eum numerum in canonicum propria autoritate ante receperint, quam legem obseruare neglexint, Ro. pontifici ne imponunt. eum pro quo mandatum fiet in canonicum recipiunt. ea quæ ad canonicatum pertinebunt cum stallis chori (quod vocant) & loco capituli illi assignantur. Ni faciant: tandem excommunicationis vinculo adstringuntur.

34. *Dile-
ctus. iii.*

Denique si quibus hoc mandatum erit directum: ne, quod ex laici etiã regis donatione præbendorum ecclesiæ conlatio ad eos pertineat, etsi eius in literis mentio non fiet, obponunt, mandatum nihilominus exequuntur.

38. *Cum
olim.*

Sanè si cui in ecclesia prouideri mandatum erit: hoc ad rectoriam, dignitatẽve ecclesiæ ne trahitur, tantum ad simplex beneficium pertinet. quod contra factum fiet ne teneto.

11. *Signifi-
catum.*

De præbendo ita alicui prouideri valet, ut factum quotidie celebret, nec ecclesiam in qua institutus fiet sine consensu prælati eiusdem dimittat, aut ipsius anniuersarium cuiquam deleget. hocque ita accipitor, ut, quanto frequentius salua honestate sua, & debita deuotione poterit, sacra solemnia celebret. hoc ipsi ecclesiæ voluptatis causa, ad aliamve ecclesiam se trans-

ferendo, ne subtrahito. per procuratorem defer-
uire ne valet.

In acquirenda possessione secus esto. Clericus ^{24. Ac-}
enim absens per alium, vel alius magis pro ipso ^{cedens.}
de beneficio ecclesiastico rectè inuestitor.

De clerico agrotante vel de-
abilitato. Tit. 6.

Clericum ad percipiunda ea quæ ab ecclesia ^{1. Cū per-}
consueti sunt eius ægritudo ne impedito. ^{cusio.}
secundum eius ordinem quæcunque ei, si sanus
esset, ministrarentur, de eo quod ecclesiæ acce-
dere possit agrotanti ministrantur.

Rectoribus tamen ecclesiarum, qui lepræ ma- ^{3. De re-}
cula infecti nec altari seruire, nec sine magno ^{ctoribus.}
scandalo eorum qui sani sunt ecclesias ingredi
poterunt, coadiutor dator. Is curam animarum
habeto. De facultatibus ecclesiæ ad sustentatio-
nem suam congruam portionem recipito.

Leprosus enim ab administrationis officio re- ^{4. Tua}
mouetor. Olli iuxta facultates ecclesiæ necessa- ^{nos.}
ria quamdiu vixerit ministrantur.

Episcopo quoque, si fontico & incurabili ^{5. Ex par-}
morbo per longum tempus laborasset, nec pa- ^{te.}
storale officium vllatenus exercere poterit, cui-
bus maxumè petentibus coadiutorem virum
prouidum & honestum, ex Ro. tamen pontifi-
cis mandato, archiepiscopus ad sociato. per hūc
tam episcopo quam populo vtiliter consulitor.
Ipsam verò episcopum ad cessionem ne com-
pellito.

De institutionibus.

pellito.

6. *consultationibus*

Sic & archidiacono, aut alii, si fortè morbo paralytico laborans officiū linguæ amiserit, coadiutor dator, adhibetor.

2. *Presbyterum.*

Immo & presbyter cui duo digiti cū medietate palmæ abscissi erunt sacrum ne facito. sanè cæteris sacerdotalibus officiis fungitor.

De institutionibus. Tit. 7.

3. *Ex frequentibus*

Clerici ecclesiastica beneficia sine consensu episcopi diocesani officialiūve eius qui hoc de iure possunt ne recipiunt. Si qui taliter occupata detinent, detinebunt: in eos excommunicationis sententia rectè profertor. ab ea, nisi satisfacient, ne absoluntor.

6. *Cum venissent.*

Ecclesiarum enim vacantiū custodia & personarum institutio ad episcopum in sua diocesi spectato. Si cui tamen hæc dignitati de consensu capituli sui duit: qui eam dignitatem habebit is eo iure utitor. Quòd si personæ hæc episcopus concesserit: ea defuncta episcopus licitè tantquam sua retinetor. sed & si persona hæc abiurasset, idem esto. Dignitati verò concessione facta, abiuratione personæ nihil iuris utilitatisve episcopo accedito.

7. *Cum ad nostram.*

Is qui ecclesiæ præerit dignitates quarum ad ipsum donatio pertinebit à seipso aliòve recipere nequit.

5. *Ad de eorum.*

Item nec sanctuariū dei iure hæreditario possidetor. Episcopi in ecclesiis suis certæ tantum nationis clericos ne conlocanto, viros literatos

& aliàs idoneos, vndecunque originem duxint, in illis, & maxumè in maiori instituunt.

Nullus verò in cuiusquam cleri ecclesiis vltra ^{4. Auctoritate.} quàm facultates earum sustinebunt clericis inuitis instituitor.

Itaque nec in monasterio monachorum, clericorum, puellarumve amplius quam quot ^{1. Nò amplius.} se tolerare de bonis ecclesiæ absque penuria possent instituuntor, suscipiuntor.

Postremò, qua in ecclesia certus ^{2. In eccle} canonicorum numerus institutus erit, si qui in eo laici erunt, ^{sia.} in canonicorum numero ne computantor. hic de personis idoneis subpletor. taleis, per quos deo in diuinis officiis per ecclesiasticos ordines congruè seruiatur, quæruntor.

De concessione præbendi & ecclesiæ non vacantis. Tit. 8.

Nulla ecclesiastica ministeria, seu beneficia, ^{2. Nulla.} nullæ ecclesiæ alicui antequam vacent ^{in prin.} conferuntor, promittuntor. Futuræ successiois expectatio in ecclesia dei ne esto.

Quinimo nec episcopus primum in ecclesia ^{11. Consti-} sua præbendum cum vacabit conferendi ^{tutus.} potestatem cuiquam dato.

Sed nec in quibus ecclesiis obtinet quis ius ^{16. Cum dā} patronatus de eis non vacantibus promissiones ^{lecta.} factas, donationesve earum in alienis manibus ^{13. Ex te-} punito. quod secus factum erit inritum esto.

Et si quæ charta super promissione huiusmodi confecta erit: nulla inde petitio esto.

De concess. præb. & eccl. non vac.

3. *Relatiu.* Immo & si qui promissiones huiusmodi præ-
tendentes adpellabunt: nihilominus ecclesiæ,
cùm vacabunt, de personis idoneis ordinantor.

1. *Qui in
vivorum.* Quod si qui nedum promissiones huiusmodi
exegerint, sed & se passi sint in viuorum sacer-
dotum loco positos successores ipsis adhiberent:
hoc ipso ab ecclesiastica communione pellun-
tor.

14. *Ac-
cedens.* Quæ omnia licet vera sint, episcopus tamen si
beneficii conlationem, cùm poterit, promiserit:
quibus casibus se facultas offeret, dum ne con-
latio in expectatione vacaturi beneficii differa-
tur, hoc implere cogitor.

4. *Propo-
suit.* Denique nec apostolici mandati exequutori
mandatarium de quo in aliqua ecclesia recipitū-
do scribetur (licet ii quibus mandatum dirige-
tur contumaces erunt) de primo vacaturo præ-
bendo inuestire liceto. Et tamen si factum erit,
& primum postea vacans alii adsignasint: prio-
ri cassata concessione illud sic vacans mandata-
rio rectè conceditor. Romano verò archiflami-
ni secundum plenitudinem potestatis de iure
supra ius dispensare liceto.

8. *Cum su-
per.* Sed & qui in canonicum alicuius ecclesiæ re-
ceptus erit omnino præbendo ne careto. qui
receptus, quàm citò facultas se obtulerit, præ-
bendale beneficium eidem in ecclesia ipsa con-
ferunto, & quòd contra ius faxint ne allegan-
to.

2. *θεμα.
cum verò.* Quæ autem præbenda ecclesiastica, seu officia
in aliqua ecclesia vacabunt, diu in suspenso ne
manento. Intra sex menses personis quæ dignè
admini-

administrare valeant conferuntor. quod si episcopus, ubi ad eum spectabit, conferre distulerit: hoc per capitulum ordinator. si ad capitulum pertinebit, nec intra præscriptum terminum hoc faxit: episcopus cum religiosorum virorum consilio secundum deum hoc exequitor. si omneis negligēt: de his metropolitanus secundum deum absque illorum contradictione disponito.

Quod si ad alicuius ecclesiæ prælatum simul & capitulum præbendorum donatio pertinebit, & omnes intra statutum tempus negligentes fuerint: nec ab illo ad capitulum, nec ab hoc ad prælatum potestas conferendi deuoluitur. ad superiorem donatio transito. Si verò non ut prælatus, sed ut canonicus in capitulo ius habebit conferendi: secus esto. si tamen dolosè impediet: & hic dolus olli ne suffragator.

15. *Postulantis.*

Sanè hoc decretum ad archiepiscopatus episcopatusve ne extenditor. tantum ad alios personatus & minora ecclesiastica beneficia pertineto.

12. *Dilectus.*

Sed nec in quibus ecclesiis distincta præbenda non erunt, certusve canonicorum numerus, in his hæc deuolutio conlationum esto.

10. *Ex parte.*

Qui autem præbenda, dignitatesve ecclesiasticas, præter auctoritatem eius, ad cuius donationem spectabunt, acceperint, ad eas resignandas monitione præmissa per excommunicationis sententiam, & subtractionem aliorum beneficiorum compelluntur. Et si confirmationē a sede apo. sub forma communi habebunt: ea

5. *Quia diuersitatem*

○

De concess. præb. & eccl. non vac.

confirmatio beneficia, & præbenda tantum sicut iuste, & pacifice possidebuntur confirmato. Nisi qui hæc speciali sedis apo. mandato, propterve negligentiam prælati ab capitulo indepti erunt, hæc ita sunt. In negligentie autem tempore, si fors interim prælatus etiam culpa sua suspensus fuerit, si eius ergo ad sedem apo. accesserit, si apud illam manserit, ab illa repedauerit, hæc tempora ne computantur. Idem semestre tempus non à tempore vacationis præbendorum, sed à noticia prælati numerator.

6. *Cum no-
stris.*

Quod si quis deuolutam definiti temporis lapsam ad apo. sedem beneficii donationem dixerit, & ut sibi conferatur mandari obtinuerit, si id tantum de iure vacasset alio id possidente, quod facti plus quam iuris habet: literarum per falsi suggestionem & veri subpressionem impetratarum fructu careto. beneficiu istuc olli ne assignator.

9. *Literas*

Si verò deuolutam cuius ecclesiastici beneficii ad sedem apo. donationem dixerit, & de eo vacante inuestiri se mandari obtinuerit, de facto tamen id non vacabit, sed de iure duntaxat, eius possessore aliud in eadem ecclesia pacifice adepto: qui mandati apo. exequutor erit, existetem in eiusdem possessione, quæ colorata non est, ut illud sine difficultate resignet, compellito. sic cum de facto vacabit mandatario conferto.

7. *Post electionem.*

Cum autem cuiquam ecclesiasticum beneficium primitus per eum qui potest concessum erit, quandiu institutio facta reprobata non erit, beneficium non vacans in alium ne transferretur. si quis in id prouehi consenserit: amouetur. tan-

tum si quis aduersus eum cui concessio primum facta erit quid obicere poterit, ordine iudiciario experitor.

Ne sede vacante aliquid innouetur. Tit. 9.

EPiscopali sede vacante de eius statu, & iure ^{1. Nouit.}
ne quid innouator, ne quid ipsi concessum mutator. cum de præsule ecclesia ordinata erit, tum demum qui quid aduersus eam petent ius suum prosequuntur.

Itaque quæ depositiones testium vacante ec- ^{3. Constitutis.}
clesia, & legitimo personarum numero carente receptorum in ecclesiæ causa habitæ erunt, reiciuntur.

Atque adeo capitulum vacante sede vice episcopi in præbendorum conlatione ne fungitor. ^{2. Illæ.}

De his quæ fiunt à Prælato sine consensu capituli. Tit. 10.

PRælati eiusque fratres vnum corpus fun- ^{4. Nouit.}
to. qui caput sicut omiſſis membris aliorum consilio in ecclesiæ suæ negociis ne vtor. Abbates, abbatissas, aliâsve ecclesiasticas personas sine fratrum suorum consilio ne instituito, neve destituito. Quæ contrâ factæ erunt institutiones & destitutiones infirmæ sunt.

In concessionibus, confirmationibus, & aliis ^{5. Quæto.}
ecclesiæ suæ negociis fratres suos requirito. cum eorum cōsilio saniorisve partis eadem peragito, pertractato. quæ sciscenda, statuenda erūt, sciscito, statuito, errata conrigo, euellēda dissipato, euellito, absētiū fratrum nomina iscribi ne sinito.

De his quæ fiunt à præ. sine cōf. cap.

si fiet: talia monumenta inrita falsa sunt.

*6. Ea no-
scitur.*

Item in quibus ecclesiis conlegia ius præsentandi habebunt, quæ ad eas fiēt à prælati præsentationes de conlegiorum eorum adsensu fiunt. sine hoc infirmæ sunt. ni conuentus, maiorisve & sanioris partis consensum adfuisse cōstabit, nīve qui eorum ex antiqua & adprobata consuetudine, seu concessa libertate concessi sibi conlegii consensum non requiri probassint, ecclesiarum & beneficiorum huiusmodi conlationes, & institutiones euacuantur.

*10. Et si
membra.*

In his itaque omnibus episcopus capitulo suo deferto. Quinimo quæ in prouinciis sunt cathedralium ecclesiarum capitula ad prouincialia concilia inuitantur. eorum nuncii, maxumè super iis quæ capitula ipsa contingent, ad tractatum admittuntur.

*9. Pasto-
ralis.*

Sed &, salua constitutione canonica de concedenda piis locis quinquagēsimā portione, episcopo sine summi pont. autoritate, siue saltem capituli voluntate cuiusquam parochialis ecclesiæ obuentiones uiris religiosis conferre sustentatione vicarii reseruata, seu ecclesiis nouam imponere, vel veterem augere pensionem, aut religiosis consentiēte patrono totā ecclesiā, aliquāme de nouo portionē cōferre ne licet.

*7. Cum a-
postolica.*

Laicus tamen si decumam detinebit, ut eam ecclesiæ, ad quam spectabit, restituat, monetur. Si autem induci nequibit, & eam etiam cum folius diocesani consensu alteri ecclesiæ adsignafit, præsertim religioso conuentui: ipsa donatio perpetua firmitate subnixa constat. Sic in re-

uocãdis à laicis ad ecclesiasticum vsum quæ ip-
 sis in feudum perpetuò concessa detinebuntur
 consensus episcopi tantum quæritor. Sine con-
 sensu autem episcoporum nulla quamlibet reli-
 giosa persona ecclesias, decumãsvē de manu lai-
 corum recipito. At si quod ab ecclesia posside-
 bitur alienandum crit: nemo episcopus de rebus
 ecclesiæ quicquã donato, commutato, vendito,
 ni quid eorum faciet vt meliora prospiciat. Túc
 autem cum totius cleri cõsensu & tractatu quod
 ecclesiæ sine dubio profuturum fiet elegito.

Alioquin episcoporum donatio, venditio, & *8. Tua.*
 rei ecclesiasticæ commutatio absque conniuen-
 tia & subscribtione clericorum facta si erit, in-
 rita esto. Itaque nec episcopo electóve etiam cū
 archidiacono præter ad sensum maioris eccle-
 siæ à qua elegeretur episcopus, & de qua adsume-
 tur archidiaconus, cœnobiis, ecclesiisve con-
 uetualibus ad quas ius pertinebit patronatus va-
 cantes ecclesias baptismales perpetuò conferre
 liceto. Concessiones ecclesiarum ad perpetuas
 alienationes pertinere intelleguntor.

In summa: episcoporum donatio, venditio, vel *1. Irrita.*
 commutatio rei ecclesiasticæ absque conlau-
 datione & subscribtione clericorum inrita esto.

Ergo multò fortiùs concessio, quam nedum *3. Cũ nos.*
 non subscribente sed & reclamãte capitulo præ-
 latus faxit, ni post eam ratam habesit, ne teneto.

Vnde decumæ concessio ab abbatissa conuen *2. Contine*
 tu sciente & non contradicente si cui facta erit, *batur.*
 firma esto. si eo ignorãte contradicentéve priùs
 facta fiet: quæ deinde de consensu ipsius alteri,

De his quæ fi. à mai. par. cap.

ipsive cui prius, fiet, priori præiudicato.

De his quæ fiunt à maiore parte capituli. Tit. II.

1. *Cum in
sanctis.*

IN cunctis ecclesiis quod pluribus & sanioribus fratribus visum fuerit, incunctanter observator. Id, nisi à paucioribus & inferioribus quid rationabiliter obiectum & ostensum erit, adpellatione remota præualeto, suum effectum consequitur. Nemo aduersus id iuramentum de conseruandis ecclesiæ consuetudinibus prætendito. Si quis huiusmodi consuetudines nec rationabileis, nec sacris institutis congruentes iurassit: donec dignam pœnitentiam egerit, à perceptione dominicæ synaxis extorris esto.

3. *Ex ore.*

Vnde capitulo ad dignitatem quenquam elegente, si quis à maiori parte tam numero quàm dignitate eorum quos elegendi ius habere constabit electus erit: communis ecclesiæ ordinatio, nec si ab eo adpellatio interposita erit cui de dignitate prouideri à Ro. pontifice mandatum fiet, siue nondum ipse de ea inuestitus, siue perperam inuestitus fuerit, aut rectè inuestitus deinde verbo seu facto iuri suo renunciaisset, ne impeditor.

4. *Ex parte.*

Sic & quod episcopus tractatu communiter habito cum suo capitulo de restauratione fabricæ ecclesiæ suæ ac maior & sanior pars capituli creuerit, sciuerit, equaliter hoc omnes sequuntor: plurimorum sententia obtineto.

2. *Questio
uit.*

Nemo cathedralis ecclesiæ canonicus ob pen-

tionem ecclesiæ debitam nec redditam, aut clerici alicuius parrochianive delictum, ecclesiam sine episcopi & aliorum canonicorum ad sensu interdicto subponito. si à quoquam seu quibusdã canonicis factũ erit: hoc episcopus ne observato, neve vt ab aliis observetur sustineto. **Qui** id deliquerit ecclesiasticæ coërcioni subiacteto.

Peccata suos authores tenento. Pœna vlteriũ quàm delictum in excedente repertum erit ne protrahitor.

Vt ecclesiastica beneficia sine deminutione conferantur. Tit. 12.

Nemo ex pacto conventionẽve quacunque sub quouis modo aut tenore nudum officium beneficii ecclesiastici cuiquam concedito, & sibi prouentus retineto. Nemo beneficium ecclesiasticum conferendo partem prouentuum suis vsibus retineto. Ecclesiastica beneficia sine deminutione conferuntor. tantũ si prælatus ante donationem beneficii pro iusta & necessaria causa prouentus ipsos ad tempus retineri constituerit, nulla cum eo qui beneficium accepfit, mediatorẽve aliquo conventionẽ facta, hoc ratum & licitum esto. *1. Vt nudum.*

De rebus ecclesiæ alienandis vel non. Tit. 13.

Laicis quãuis religiosis de reb⁹ ecclesiæ disponendi nulla potestas esto. Quę cõstitutiones *12. Cũ laicis.*

O iiii

De rebus eccle. alienand. vel non

ab his, queve venditiones feudorum, seu aliorum bonorum ecclesiasticorum, seu etiam mortuorum, & aliorum iuri spirituali adnexorum sine legitimo personarum ecclesie adfensu occasione laicæ potestatis præsumptæ erunt, ne tenent. præsumptores per censuram eccle. compelluntur.

2. *Qui res* Quod si qui res ecclesie ab eis, etiam regibus, petierint, & egentium substantiam subtraxint, receperint: quæ obtinebunt inrita habentur. à cõmunione ecclesie, cuius facultates auferre cupierint, excluduntur.

7. *Ad au res.* At si quæ terræ de syluis extirpatæ arabiles factæ erunt: has illis à quibus suo parétumve suorum labore extirpatæ erunt, ni tunc aliis ad maiorem ecclesie vtilitatem cum eodem labore & onere cõferri poterunt, hæreditario iure sub annuo censu tenendas concedere episcopo licet.

8. *Ut super, in prin.* Qui verò prælati ex fidelitatis sacramento nihil de bonis ecclesie alienare tenebuntur, nec regalium, & decumationum possessiones, nec aliunde prouenientes, redditusve quos decessores ipsorum quandiu vixerint in manibus suis tenuerint, & in proprium vsum exceperint, expenderint, nec aliis infendasint (siue hæc de mensa intellegentur, siue non) consultius ne alienanto.

10. *Possesiones.* Omnino autem possessiones ad mensam suam siue capituli pertinentes episcopus ne alienato, vt nec ecclesias in quibus monachi ministrare consuerint clericis vel laicis adsignato,

Sanè possessiones minùs ecclesiæ vtilis pro ^{8.θεμα.} aliis vtiliorib⁹ de fratrum ipsius & sanioris par- ^{possessio-} tis consilio & ad sensu alienandi, seu commutã- ^{mes.} di liberam facultatem habeto.

Alioquin episcopus, abbãsvē terram vnus ec- ^{1. Non li-} clesiæ ad aliam, quamuis ambæ in eius potesta- ^{cet.} te sient, ne conuortito. si terras earum commu- tare volt: cum consensu ambarum partium istuc facito.

Sed & episcopi qui nihil ex proprio ipsi ec- ^{4. Epi-} clesiæ contulerint liberos ex mancupiis ecclesiæ ^{scopi.} ad condemnationem suam ne faciũto. si factum erit: hos successor episcopus non obstante qua- uis intercessione ad ius ecclesiæ reuocato.

Sacerdotibus autem qui quid ecclesiæ suæ re- ^{3. Consen-} liquerint, nihilve habentes prædia familiãsvē ei- ^{sus.} dem adquisierint, aliquos de familia eiusdem ecclesiæ iuxta rei cõlatæ modum canonibus de- finitum manumittere liceto. hi cum peculio, & posteritate sua sub patrocínio ecclesiæ manẽto. iniunctas sibi, quatenus poterunt, vtilitates pro- sequuntor.

Cæterũ nullis ecclesiæ canonicis prædia ^{9. Ad} eius aliis fratribus inconsultis in damnum eius ^{audientiã} in perpetuum locandi ius esto. locationes sic fa- ctæ legitimè reuocãtor. qui harum locationum authores erunt, susceptam inde pecuniam, si ali- ter nequibit, refundere coguntor.

In summa: nulli rem immobilẽ ecclesiæ, siue ^{5. Nullõ.} agrum, rusticũmve mãcupium alienare specia- lisve hypothecæ titulo obligare liceto. Aliena- tionis verbo conditio, donatio, venditio, per-

De precariis.

mutatio, & emphytenticus perpetuus cōtractus continentor. Omnes sacerdotes ab huiusmodi alienatione abstinento. Pœnas Leoninæ constitutionis timento.

6. Si quis
presbyterorum.

Si quis itaque presbyterorum, diaconorum, seu defensorum alienati prædium ecclesiæ subscripserit, ni & alienator, & qui recepit celeri restitutione sibi prospexerit, anathemate feritor. quod inde confectum erit documentum ab initio nullas vires habeto, viribus vacuator. quibuscunque personis ecclesiasticis contradicere, & cū fructibus alienata reposcere liceto. cū facient, autoritate ecclesiastica fulciuntor.

11. Ad
nostram.

Si tamen ecclesiā debitorum onere pressa res ei⁹ à prælato & capitulo necessitate coactis alienatà erit sub onere dissoluēdi alicuius debiti, eoque impleto debiti summam breui tēpore emptor ex eius prouentu conlegerit, vt exinde ecclesia enorme dispendium incurrerit: pecunia, quam is pro exoneratione debiti vtilitatēve ecclesiæ expenderit, olli redditor. Sic si etiam pro labore percepti fructus eidem satis erunt, res ecclesiæ libera & quietā restituitor.

De Precariis. Tit. 14.

2. De precariis.

NEDVM autem ecclesiasticarum rerum alienationes, sed & precariæ quæ inrationabiliter ab ecclesiarum rectoribus factæ erūt, etiam si ii qui res ecclesiæ sic distribuerint se suosque successores graui pœna obligassint, à successoribus eorum nihilominus ad ius ecclesiæ reuo-

Lib. III. Tit. XV. & XVI. 110

cantor. Nemo successor antecessoris sui pœna obligatus esto.

Precarium quoad patietur qui concesserit ^{3. Precarium.} tamdiu vtendum conceditor. Eius cui concessum fiet, non etiam concedentis obitu, aut cum ipsum alicui hoc reuocare volenti alienatum erit soluitor. Per conuentionem huiusmodi res aliena inuito domino ne possidetur. At quæ precariæ de possessionibus ecclesiarum factæ erunt pro voluntate concedentium ne reuocantur.

Hæ autem de quinquennio in quinquen- ^{1. Precaria.} nium renouantur.

De Commodato. Tit. 15.

Cum gratia sui tantum quis commodatum ^{1. Cum gratia.} accepit, etiam de leuissima culpa tenetur.

Casus autem fortuitus, ni culpa eius acciderit, pactumve interuenerit, aut in mora fuerit, ipsi ne imputator. Contra eum nisi post usum expletum cuius gratia res commodata fiet commodati ne agitor. Sic homines hominum beneficio iuuantur, non decipiuntur.

De Deposito. Tit. 16.

Si cuius ecclesiæ clericus personæ non eccle- ^{1. Grauis.} siq̃ commendatam pecuniam clepserit, rapserit: aduersus eandem ecclesiam, ni in eius utilitatem conuorsa fiet, ad pecuniam restituendam nulla actio esto. in ipsum furem agitor. ipse sub questionibus ad rationem ponitor. si oportebit,

De empt. & vend.

vinculis adligatus reddere compellitor.

2. *Bona fides.*

Depositarius si rebus suis saluis existentibus depositas amiserit: bona fides abesse præsumitur. Idē, si seipsum deposito obtulerit, aliquid pro ipsa custodia recepit, de culpa quoque tenetur. Si verò pactū, culpa, morave præcesserit casus etiam fortuitus olli imputatur. Depositori pro voluntate sua depositum reuocare licet. Contra hoc nullus cōpensationi locus esto, hec in aliis, si causa ex qua postulabitur liquida erit, & facilem exitum habere credetur, admittitur.

De Emptione & Venditione. Tit. 17.

2. *Vt mensura.*

NVNC & de contractu emptionis & venditionis tractator. Quæ vt bona fide exercetur, omnes iusta pondera & mensuras habent. Si quis ea easve lucris ergo mutasset: 30 dies in pane & aqua pœniteto.

1. *Placuit*

Item presbyteri plebes suas, vt & hospitales fient, & non carius vendant quàm in mercato possent, admonent. Alioquin transeuntes ad presbyterum istuc referuto. Illius iussu cum humanitate res ollis vendunt.

4. *Peruenit.*

Quam rem vir vxori donationis titulo propter nuptias concesserit, si eadem consentiente vendiderit: hic emptori iustus possessionis titulus esto. Si per annos triginta constante venditorum matrimonio bona fide sic possederit, & in cōmuneis vsus viri & vxoris venditionis pretium conuorsum erit, & venditionis tempore in viri facultatibus vnde mulier sibi consulat ex-

titerit: super hoc ne inquietator.

Sanè si venditor ultra dimidiam iusti pretii in venditione faciunda deceptus, circumscribitur fiet: emptor aut pretio recepto rem emptam, aut quantum legitime constabit venditionis tempore iusto pretio defuisse restituito. ^{6. Cū causa.}

Qui enim rē minus dimidia iusti pretii comparavit, si quidem volt, iustum pretium subpleto, aut venditionē rescindito. interim verò hæc teneto. ipsi emptori possessio ne adimitor. Si quid aliud obstabit: contra emptorem proponitor. ^{3. Cum dilecti.}

Emptor, si venditori post institutum contra se iudicium ut rem sibi venditam defendat nunciare obmiserit, vel tempore promulgatæ sententiæ contumaciter abfuerit, seu si per iniuriã sententia lata erit, de euictione ne agito. ^{7. Si venditori.}

Cæterum (ut res absoluator) creditor qui mutui datione debitorem habebit obligatū, si mulata emptione nihil in fraudem canonis contra usurarios promulgati cōminiscitor. Et si quod emptionis instrumentum rerum debitoris, quas ab eodem hoc titulo recepit, confectum erit, quo recepta post certum tempus & intra certū spatium summa vix dimidiam iusti earum pretii contingente eas restituere promittet: ex eo reapse contractum usurarium esse ostenditor. Res huiusmodi debitori eiū sive hæredibus per pœnam cōtra usurarios statutam restituere cogitor. ^{5. Ad notam.}

1. *Ex re-
scripto.*

DEINDE de locatione conductione agitator. Quæ ut item bona fide celebretur, Bononiæ nemo magistrorum, scholariumve super conducendis aliorum hospitium in fraudem & preiudicium hospitantium, ni prius conductionis tempus elapsum esse constabit, inquilinive suum in hoc fauorem & consensum prestabunt, hospitem conuenito. his qui faxint excommunicationis pœna esto.

3. *Propter
sterilitatē
θεμα.
verum.*

Sanè locatori domum inuito inquilino inhabitare, aut reficere, si necessitas quæ locationis tempore nō imminet, id exposcet, remissa sibi pro residuo temporis pensione liceto. Idem inquilinus, si peruersè ibi versatus erit, canonemve per biennium non soluerit, ni satisfactione celeri sibi providebit, rationabiliter inde amouetur.

4. *Potuit*

Emphytenta, si tamen primitus ecclesiam requisierit, eique quantum sibi ab aliis offeratur nunciasset, illaq; se nolle emere dixerit, vel à denunciationis tempore duùm mensium spatium elapsum erit, meliorationes & ius sibi competēs alii personæ legitimæ rectè vendito. Idem, si secus præsumpserit, in solutione canonis per biennium cessasset, ni celeri satisfactione post sibi consuluerit, etsi nec & ut canonem soluerit nunciatum erit, iustè expellitor & sic dies statuta pro domino interpellare intellegitor.

3. *In prin.*

Propter sterilitatem, si magno incommodo conductores adficiet, & vitio rei sine culpa coloni, casuue fortuito contigerit, colonis ecclesie

pro rata pensionis, ni vbertate præcedentis subsequentiſve anni ſterilitas compenſari poteſſit, remiſſio conceditor.

Eccleſiarum prælatiſ decumarum ſuarum fru-^{2. Veſtra.} ctus & prouentus liberè iis, cum queis eccleſiæ ſuæ conditionem meliorem facere poſſint, locare, & ad firmam dare liceto. Statuta diœceſanorum contraria ne obſunto. Huiuſmodi tamè locatio ad feudum, alienationémve ne extenditor.

De Rerum Permutatione. Tit. 19.

QUAE commutationes rerum eccleſiaſtica-^{2. Vt con-} rum ab antecellore inconſultè factę ^{e-} ^{mutatio-} runt, à ſucceſſore aduentante emandantor. ^{nes.}

Quod ſi princeps rem eccleſiæ immobilem ^{1. Si prin-} ſanctis locis præſtare volt, & aliam immobilem ^{ceps.} ab eis accipere, & rationabilis cauſa hoc expoſcet: hoc modo de communi voluntate, dum tamen res quã ille præſtabit maior æqualiſve fiet, pragmatica ſanctione ſuper hoc promulgata permutationem contrahere liceto.

Sed nec mancupia eccleſiaſtica niſi ad liber-^{3. Man-} tatem commutantor. Quę mancupia pro eccle-^{piã.} ſiaſtico homine dabuntur in eccleſiæ ſeruitute permanento. Qui eccleſiaſticus homo cõmutabitur ppetua libertate fruitor. Quod ſemel deo conſecratũ fiet ad humanos vſus ne transfertor.

Quæ enim mācupia fideles deo & ſanctis eius ^{4. Iniuſtã} pro remedio animæ ſuæ conſecrauerint, quocunque commercio iterum in ſeruitutem ſecularium ne rediguntor. ſerui tantũ fugitiui diſtrahuntor. eccleſiarum rectores ne vnus elec-

De rerum permutatione

mosyna alterius peccatum fiat cauento. Ab ecclesiastica dignitate discedens seruius humanæ seruituti obnoxius ne esto.

9. *Exhibita.*

Multò fortiùs de spiritualibus ad temporalia permutatio ne esto. vnde si inter aliquos super decumationibus causâ erit, etsi compromisso factò arbitratum erit vt pecunia accepta nõ petantur: hoc, quòdve ex eo, ob idve sequutum fiet ratum ne esto.

6. *Ad questiones.*

Quod si duabus conuentualibus ecclesiis parochiales ecclesiæ erût cum possessionibus magis alteri quã sibi vicinæ, easque propterea permutare desiderabunt: hæc commutatio parochialium ecclesiarum per se rectè celebrator. Si quæ autem respectu meliorum prouētuum plus abundabit: etiam pecuniam de possessionibus ipsarum ad inuicem, prout visum erit, refundere liceto. sic refusa certæ pecuniæ quantitate permutationis contractus initor. illi tamen cōtractus sibi inuicem ne miscentor.

7. *Cum olim.*

Qui verò propria autoritate inuicem dignitates beneficiæve ecclesiastica commutafint, & sub conditione resignafint, his spoliantor.

5. *Quæsitum.*

Neque enim dignitatum, neque præbendorum commutationes præsertim cum pactione præmissa clerici faciunt. hæc circa spiritualia & spiritualibus adnexa semper simoniæ labem continere existumator. tantùm episcopo, si causam necessariam inspexerit, de vno ad alium locum personas transferre pro locorum vtilitate liceto.

Cum

Cùm autem semel inter aliquos de permutatione præbendorum suorum tractatus habitus erit, si alterius præbendum alteri erit adsignatum, alter autem suum resignare nolet: decepto succurritor, simplicitati eius venia tribuitur. quod præbendum habuerit, detentore illicito quolibet amoto, ei restituitur. Alioquin clericis ecclesiastica beneficia propria autoritate permutare ne conceditor.

8. Cui vti
uerform.

De feudis. Tit. 20.

Episopus si à vasallo fundum ecclesiæ suæ pignori recepit: fructibus in sortem minimè computatis liberè detinet. Tantùm quandiu illos capiet, vasallus à seruitio in quo illi & eius ecclesiæ ratione feudi tenebitur interim immunis esto.

11. Infructu
tione.

Idem licet iuramentum de non infeudando de nouo Ro. Pontifice inconsulto præstiterit, si tamen vasallus eius decedat, & ad ipsum feudum eius redibit, illud si viderit expedire liberè concedit. Si feudum vasallus alienabit: filium con sanguineumve alienantis eiusdè feudi consortè rectè inuestit. Feudum alienatum si facilè recuperari nequit: alicui laico per quem ecclesia recipere possit, vt in feudum per ecclesiam recognoscat, liberè concedit.

2. Expar
tea

De Pignoribus. Tit. 21.

Nullus presbyter calicem, patenam, vestimentumve sacerdotale, aut librari ecclesiasticum

1. Nullus

P

De pignoribus

tabernario, negociatori, seu cuilibet laico, scēmi
nēve, ni iustissima necessitas vrgebit, in pignus
dato.

3. *Ex præ-
sentium.*

Quod si rector ecclesiæ res ecclesiasticas ma-
ximè sacris ministeriis deputatas, cuiusmodi
sunt calices, & breuiaria, pro sua necessitate pi-
gnori obligasset: is, quive ex successione ius eius
obtinebit ea reconligito, ecclesiæ restituito.

2. *Lator.*

Liber homo, etsi res decrunt quæ pro debito
addici possent, pro eo nē detinetor.

5. *Ex lite-
ris.*

Nec mulier propter viri maleficium prehen-
ditor, nēve ob id indotata remaneto. viri bona
pro dote tacitè obligata habeto. Cum suo onere
ad quemlibet possidentem transeunto. Qui
hæc tenebit etiam pro delicto mariti vendita, ea
tenus quatenus possidebit mulieri quam dotem
viro dedisse probabitur restituere damnas esto.

7. *Signifi-
cante.*

Pactum legis commissoriæ in pignoribus ad-
positum si erit, inutile esto. Etsi intra certū tem-
pus non reconlecto pignore debitor super eo
creditorem nō molestare iurasset: si tamē, quan-
tum in ipso fuerit, reconligendi studium adhi-
buerit, legitimève impeditus reconligere non
potuerit, creditor nihilominus neque pactum,
neque iuramentum prætendito, at sorte conten-
tus & rei pignoratæ fructibus in eam computa-
tis illam resignato.

6. *Cū con-
tra.*

Nā & generaliter qui ex pignore fructus per-
cepti erunt in solutione sortis accedunto. hi aut
restituuntor, aut in sortem computantor. Quod
pignori datum erit, si ex eius proventibus tan-
tū erit à creditore, aliòve cui is idē pignus duit,

feu qui id tenuerit, à tēpore obligationis perceptum, vt fructus sorti adæquētur, qui totū onus extenuent, ita vt debitum adnullatum fiet: restitutor.

Instrumentum autem vēditionis si quod eius ^{4. Illoves} modi pactum habebit, vt si vsq; ad certum tempus emptori contractus displicuerit, venditor exinde vsq; ad aliud certum tempus certā summam ultra eam quæ recepta fiet, perceptis fructibus in ea computatis, dare debeat, & emptor præsertim vsuras exercere cōsueuerit: hæc contra eum vehemens præsumptio esto.

Qui in alterius bonis omnibus vsumfructum ^{8. Cum cōstet.} habebit, ad cautionem idoneam, quòd vtetur fruetur salua rerum substantia rebus immobilibus quæ vsu non consumuntur ad arbitrium viri boni, quòdque pecuniam si quam habebit, & æstimationem bonorum quæ vsu consumuntur in hæreditate inuentorum in morte sua proprietario qui erit eiúsve hæredibus restituet, exhibendam cogitor.

De fideiussoribus. Tit. 22.

CLericus fideiussionibus inseruiens abiicitur. ^{1. Clericus}
 Nemo item religiosus absq; maioris partis capituli & abbatis sui licentia pro aliquo fideiubeto. néve pecuniam mutuam ultra summā ^{4. Quod quibusdā.} communi prouidentia constitutam accipito. alioquin cōuentus pro his respondere, ni eam in utilitatem domus ipsius manifestè conuorsam esse constabit, ne cogitor. qui contra istuc faxit, etiam grauiori disciplinæ subditor.

Quod si clericus pro clerico fideiusserit, eòq; nō ^{2. Peruenit.}

De fideiussoribus

soluente creditori satisfacere coactus fuerit: quam pecuniam pro eo soluerit fideiussor, eam fideiussori debitor restituere damnas esto. fideiussorem suum indemnem seruato. alioquin de redditibus eius debitum exsoluitur. Damna quæ propter hoc fideiussor pertulerit, ei sarcuntur, eive redditus assignantur, hos ipse tandiu, donec damna sarcita fuerint, & debita sine deminutione soluta, sine molestia detinetur. Clericus si fidei & iuramenti sui religionem violasset: ab officio, beneficio suspenditur.

5. *Eum pro quo.* Sed & fideiussori eum pro quo se obligasset, si diu in debiti solutione cessasset, bonæ uel suæ dissipare cœpsit, seu super hoc condemnatus fideiussor fiet, ut se à fideiussione liberet conuenire fas esto.

3. *Constitutus.* Itaque qui clericus pro clerico intercesserit si à creditore molestabitur: debitor actutum eum ab intercessione prorsus absoluerit ecclesiastica censura compellitur. Si debitum accessionis uel negabit: iuramentum calumniæ subire cogitur. & si consuetudo legi contraria erit: ne obstato. Si uero intercessori testes ex remota prouincia exhibendi erunt: satisfactio idonea à debitore, quod ad eos audiendos ueniet mittetur intra terminum competentem, accipitur. loci iudici in quo testes erunt, ut eos vice sua recipiat, iudex causæ literis suis significato. qui faciet, eos diligenter examinato. depositiones eorum inclusas transmittito. quanta fides testibus instrumentiue adhibenda fiet significato.

De Solutionibus. Tit. 23.

Nemo ecclesiam sibi commissam pro alienis ^{2. Si quorundam.} debitis grauato. literasve, seu sigilla quibus ecclesie obligari possent alicui concedito. Si secus adtentatum erit: ad solutionem talium debitorum ecclesie ne tenentor. Qui contra faxit ab administratione spiritualium & temporalium suspensus esto.

Sanè prælatus prædecessoris sui debita pro necessitate ecclesie contracta soluito. ^{1. Ailhoc}

Clericus super debitis conuentus si hæc recognoscet: etsi propter rerum inopiam in totum ^{3. Odoardus.} partemve soluere nequibit, ob idque excommunicatus erit, si tamen idoneè cauebit quod ad pinguiorem fortunam veniens ea persoluet, sententia ipsa relaxator.

Is qui indebitam pecuniam soluisse conquiretur, quod indebitè soluta fiet probato. At si aduersarius solutionem inficiens exinde conuictus erit: diffidenti, quod debitum recepsit, probandi onus incumbito. ^{4. Is qui}

De Donationibus. Tit. 24.

Si quis debere se quod donat existumabit, & ^{1. Prudentes.} nisi in beneficiis suis creuerit nihil se præstitisse putabit: hæc vera nobilitatis lex esto.

In beneficiis autem hæc posita sunt. Itaque ^{6. Cum dilecti.} licet in contractibus quidem plena, in testamentis autem plenior interpretatio adhibeatur, certè in beneficiis plenissima adhibetor. vnde

De donationibus

pluribus rebus datis, si prima donatio libera & pura atque immunis adparebit, post omnes autem in fine instrumenti clausula grauioris conditionis adposita erit: hæc ad posteriorem donationem aliã etiam determinatam potius refertor.

3. *Pertuas*

Sed & si quid ex terris ecclesiæ ab eius prælato ritè cuiquam in feudum donatum erit, certo modo designato qui postea mensura facta non reperietur: qui concessionem faxit, eiúsve successor donatario petente feudum ipsum ad eum qui ab initio adsignatus erit modum rectè integrato. Ecclesia in actibus suis fraudè ne adhibeto.

2. *Fraternitatem.*

Alioquin ecclesiarum prælati rerum ecclesiasticarum procuratores & non domini cum sint, conditionem ecclesiæ deteriores ne faciunt. Episcopus si quas graues donationes in rebus episcopatus sui in necem & fraudem ecclesiæ suæ canonicis suis inconsultis faxit: donationes huiusmodi ne teneto, qui successor eius erit omni eas tam à clericis quàm à laicis reuocare liceto.

3. *Ceterum.*

Cæterum si abbas cum priore & quibusdã de conuentu, solúsve donationem faxit, & post conuentus pars reclamasset: datæ rei quãtitas, & loci consuetudo, dum ne sacris canonibus obuiet, diligentius attenditor. secundùm hæc donum ratum inritumve iudicator.

9. *Apostolica.*

Idcirco si quis episcoporum in parochia sua monasterium construere volt, ipsumque de rebus ecclesiæ cui præsidet dotare: amplius ibidè quinquagesima, ecclesiæ verò quã monasticis regulis informare, pro suisve propriis sepulchris magnificare voluerit, amplius centesima parte census ecclesiæ cui præsit ne elargitor. hæc

tamen ita temperanda æqualitas esto. Cui tribuet competens subsidium conferto. Cui tollet graua damna ne infligito. Alteram tamen quã volet ex his duabus liberalitatis speciem elegito. vnus etiam episcopus, aliũsue nec tantũ, nec minus, simul, semel, pluries, aut successiuè, eisdem, diuersiue ecclesiis cum graui ecclesiæ suæ detrimento conferto. Si quod graue detrimentum de possessionibus seu prouentibus ad episcopale mensam cathedralẽve ecclesiam pertinentibus in quantalibet portione adlatũ erit, idq; ex facti ostensione parebit, neque præscriptione, aliãve exceptione legitima hæc actio excludetur: legitimè reuocator. Itaq; nec cētensima, nec quinquagēsima semel, vel successiuè cũ graui ecclesiæ dāno cōferto. Si verò adeo episcopus abundabit, vt sine damno ecclesiæ suæ amplius etiã his partibus necessitatĩ alterius ecclesię subuenire possiet: summã canonicã per se ne excedito. de superioris tamẽ autoritate pontificis etiam in maiori summa inopię alterius rectè prouidetur.

Ecclesiarum autẽ donationes seu concessiones siquidem priuatis viuentibus earum possessoribus factę erũt: nullius momẽti sunt. sin religiosi locis ab episcopo eiũsue autoritate fiēt: ratæ habentor. personæ tamen quę eas possidebũt sine ipsarũ adsensũ in vita sua ne spoliãtor.

4. Consultationibus.

Quod si sic episcopus consentiente patrono religiosi viris ecclesiã simpliciter concesserit: patronus quod suum est, id est ius patronatus, & episcopus quod temporale obtinebit in eadem

7. Pastoralis.

De peculio clericorum

ecclesia, veluti si quam fructuum portionem recipiat, conferre intellegitur. hæc portio in eorum vsus conuertitur. si ex eiusdem prouentibus nullam portionem habere debuerit: omnibus prouentibus præter cathedraticum eorum vsibus cedunt. ut autem episcopi donatio legitima fiet, capituli sui consensum requirito.

8. *Inter di-
rectos.*

Si quod autem hospitale ab eius magistro & fratribus donatum alteri & adsignatum purè & simpliciter erit: hoc ratum esto. & si de re religiosa, si in fraudem, si periuros & excommunicatos se donationem fecisse allegabunt: hæc eorum contra factum proprium defensio ne recipitur. Episcopo tamen aliisve nullum inde præiudicium generator.

10. *Pro-
pter.*

Resoluendæ donationis hæc species esto. Donatori propter eius ingratitude in quem liberalitas conlata fiet, si fors in ipsum manus impias iniecerit, aut olli atroces iniurias, seu graue rerum suarum damnum, vel vitæ periculum intulerit, eam reuocare liceto. Istuc tamen ad donatoris qui tacuisset hæredes ne porrigitur,

De peculio clericorum. Tit. 25.

3. *Ut unus
quisque.*

VNusquisq; presbyter quas res post consecrationis dies adquisierit propriæ ecclesiæ relinquito.

4. *Inqui-
rendum.*

Inter viuos autem suo alieno ve nomine de facultatibus ecclesiasticis fraudem ne facito, neque de redditibus ecclesiæ, oblationibus, aut votis fidelium alieno nomine res comparato.

2. *Presby-
ter.*

Presbyter enim cum diocesim tenebit, de his

quæ superemerit ad ipsius ecclesiæ nomē scrib-
turam facito. alioquin ab eius ordinatione di-
scedito.

Quicquid sit, si cūm ad ecclesiasticum ordi- *1. Inuesti-*
nem promotus erit nihil habesit: quæ prædia *gandum.*
post emerit iuris ecclesiæ ad quam promotus e-
rit sunt.

Si quis sanè clericorum sibi agellos vineo- *5. Si quis.*
lāsve in terra ecclesiæ suæ faxit: sustentādæ vitæ
suæ causā vsque ad diē obitus sui possideto. post
decessum ecclesiæ restituito. nulli hæredū pro-
hæredūmve, nisi forte cui episcop⁹ pro seruitiis
ac præstationibus ecclesiæ hæc largiri voluerit,
testamentario successorióve iure relinquito.

*De testamentis & ultimis volun-
tatibus. Tit. 26.*

QUAE quisque moriens etiam nudis verbis *4. Indi-*
dari, fieri, iusserit, reliquerit, in his *cante.*
voluntas eius per omnia impletor.

Quòd si hæredes testatoris iussā non imple- *6. Si hæ-*
rint: ab episcopo loci res omnis quæ ollis relicta *redes.*
fiet cum fructibus & cæteris emolumentis ca-
nonicè interdicitor. Sic defuncti vota adim-
plentor.

Itaque supremæ volūtatis testatoris elogia ab *3. Nos*
hærede si protrahentur: episcopus loci, vt quod *quidem.*
ille iussus est intra annum ordinet, & cuncta se-
cundūm defuncti voluntatem sine altercatione
compleat, hæredem admoneto. Si intra id tem-
pus cum episcopo cōplere neglexerit: per ipsum

episcopum impletor. sic dilata defūctorum pie voluntates episcopali studio adimplentor.

5. *Filius.* Hæc vera funto præterquam si testator ecclesiæ sepulturæ suæ gratia rem alienam alteri ecclesiæ legassit. hæres enim ad eam soluendam, quanquam leges seculi hoc præcipiant, ne cogitor. has res ecclesiæ ne teneto.

19. *Ioannes.* Nedum verò hæredes, sed & qui exequutores vltimæ voluntatis defuncti erunt post mandatum susceptum eam implere per dicecesanum coguntor.

17. *Tus.* Omnibus enim piis defunctorum voluntatibus per episcopos locorum vt secundum eorum voluntatem omnia procedat, licet ab eisdem id interdictum erit, prouidetur. Ab eis exequutores testamentorum, siue religiosi, clericique seculares, siue laici erunt, bona ipsa fideliter & plenariè in huiusmodi vsus expendere monitione præmissa compelluntor.

13. *Cum tibi.* Testatus autem nedum qui testamentum condiderit, sed & qui extremam voluntatem suam in alterius dispositionem commiserit, intelligitor.

10. *Cum effes.* Cæterum quod ad condendi testamenti formam pertinet hoc obseruatur. Quæ testimonia parochiani coram presbytero suo & tribus quibusve aliis personis idoneis in extrema voluntate faxint, firma maneto. nemo hæc sub anathematis interminatione rescindito. & sicubi consuetudo legibus humanis concordans quinque septemve testium subscriptionem requirit: irrita esto.

Atque cùm super relictis ecclesiæ causa ad iudicis examen deducetur, hæc secundùm decretorum statuta tractator. treis tantùm duove legitimi testes requiruntor. ^{11. Relatum. i.}

In quibusquidem ecclesiæ relictis hoc teneto. Quæ pro ornamentis, cereis, fabrica, luminaribus, anniuersario, septimo, vigenesimo, trigesimo die, seu aliis ad perpetuum cultum diuinum ecclesiis reliquisve piis locis legata erunt, dum ne in fraudẽ episcopi parochialisve ecclesiæ factum fiet, canonica portio ne deducitor. ^{20. De his.}

Alioquin si quæ monasteriis ecclesiisve relictæ erunt, & propria portio episcopo relictæ fiet, cum conditione vt ea contentus maneat, isque id acceptasit: de cæteris quidem portionem ne exigit, & per hoc aliis renunciaffe intellegitor. Sin absolutè relictæ erit: portionem sibi debitam nihilominus de cæteris vendicato. Si verò in fraudem mortuarium modicum constitutum constabit: portionem canonicam ex cæteris episcopus rectè exigit. Romanorum pont. indulgentiæ quibusdam regularibus concessæ saluæ sunt. ^{14. Officij.}

In summa: de iis quæ pro anima sua in vltima voluntate quisque rei suæ legasit secundùm diuersas cõsuetudines episcopus tertiam quartamve habeto. Si episcopo relictum erit ab extraneo testatore: intuitu ecclesiæ non personæ relictum præsumitor. de illo, ni testator episcopi tantùm, non ecclesiæ esse velle expresserit, cathedralis ecclesia rectè canonicam portionem petito. Si ecclesiæ relictum erit: æquè episcopo ^{15. Requisisti.}

De test. & vlt. volunt.

suæ portionis petitio esto. & si testator ecclesiæ
tatum hoc esse voluerit: generali iuri huic nihil
derogator. Si verò relictum quid erit episcopo
à propinquo: ni contra probabitur, non eccle-
siæ sed personæ intuitu relictum intellegitor. de
hoc in episcopi vita ecclesia nihil petito. Quod
si episcopo & ecclesiæ relictum erit: hoc inter
eos canonicè herciscitor. Si verò hoc episcopo,
& istuc ecclesiæ relictum erit: siue æqualia, siue
inæqualia relicta siēt, ni ambo testatoris dispo-
sitione contenti esse volent (dum neque fraus
dolusque interueniat, nec quisquam nimium
debita portione fraudetur) ad canonicam diui-
sionem inter episcopum & ecclesiam cathedra-
lem res reducitor. At si quæ episcopo, & alia ca-
pellis, monasteriis, aliisve piis locis legata erunt:
quod episcopo legatum fiet hoc eius præcipuū
cum ecclesia cathedrali esto. de iis autem quæ
aliis legata erunt portionem canonicam nihilo-
minus obtineto. Generaliter qui proprium ha-
bere potest, nec prælationem administratio-
nemve ecclesiæ habet, si quid ei specialiter à
propinquo extraneove relinquetur, ni probatio
in contrarium adparebit, hoc non ecclesiæ sed
personæ intuitu relictum accipitor. de illo nec
episcopus nec ecclesia in eius vita sibi quicquā
vendicanto. Fraus tamen abesto. Si detecta erit
nulli patrocinator.

*1. Quorū-
dam.*

Porro episcopus nisi quod ante episcopatus
ordinem proprium habuerit testamento ne re-
linquito. quicquid aliàs habuerit, à quacunque
persona detinebitur, auocator. At quod ante ip-

sius episcopi consecrationem ecclesie fuerit, quodve in episcopatus ordine adquisierit, in eiusdem ecclesie dominio conseruator.

Sed & quæ abbatissa regundi monasterii sui suscepit officium, res eius eidem & monasterio ex quo illuc ingressa & abbatissa constituta fiet (licet vsque in diem obitus sui monachalem habitum episcopi forsan colpa, qui sic eam esse permiserit, non induerit) competunt. 2. Quia ingredien-
tibus.

Item quæ bona clerici ecclesiarum beneficio quesierint, siue intestati decessint, siue aliis hæc conferre voluerint, eadem penes ecclesiam remanent. 7. Cum in
officiis.

Sanè clerici de mobilibus quæ per ecclesiam indepti erunt ne testantor, viuentes tamen & sui compotes in egritudine constituti de iis aliqua moderatè eleemosynè intuitu, nõ ratione testamenti rectè erogant. 8. Ad
hæc.

Aliàs generaliter tam mobilia quàm immobilia bona clericis per ecclesiam quesita eidem post adquirentis obitum remanent. Ecclesie nomine non episcopus morientisve clerici successor vbi conlegium clericorum erit, sed communis congregatio intellegitor. hæc rerum illarum canonicam distributionem & curam habet. Vbi tamen in locum defuncti vnus tantum ordinandus erit, is eadem sicut alia ipsius ecclesie bona in dei timore dispesato. De mobilibus autem (vt prædictum est) pauperibus & religiosis locis, illisque qui viuenti seruerint, siue consanguinei, siue alii erunt, aliqua iuxta seruitii meritum conferre licet. Cæterum quæ ex hæredi-

11. Rela-
tum. ij.

tate, artificio, doctrinave prouenient pro decedentis arbitrio distribuuntur. Eorum autem qui in diuersis ecclesiis beneficia possidebunt quæ habuerint æstimatione congrua inter ipsos heriscuntur.

9. Quia nos.

Clérici ergo de his quæ consideratione ecclesiæ percepserint testamentum ne faciunt. de his verò quæ paternæ successione cognationisve intuitu, aut de artificio adepti erunt, seu dono consanguineorum amicorumve ad ipsos non habito ad ecclesiam respectu peruenerint, id est de familia pecuniave sua liberè disponunt.

16. Rationem.

In quaquidem paterna successione hoc seruatur. Pater inter liberos, quibus certas portiones bonorum suorum reliquerit, si quem eorum, si sine liberis decedat, alteri succedere constituerit: cum conditio extiterit, superstiti ex causa fideicommissi substitutionisve petitio esto. Idem tamen testator si matrem & uxorem reliquerit, quibus ex loci consuetudine seu iure certa bonorum eius portio debeatur: sic restitutionis ratio initor. Quæ partes matri & uxori debebuntur, sic, ut legitima portio iure naturæ definita filio debita in vtraque salua fiet, deducuntur. quarta per Trebellianum ex eius persona retinetur. Qui tamen fructus de bonis ipsius à tempore litis contestatæ percepti erunt in ea computantur. Si ad eam sufficient: eo nomine nulla alia deductio esto. alioquin iuxta quantitatem perceptorum fructuum computationis ratio habetur. legitima verò personæ grauata sine onere esto. eius partibus quæ illi ab intestato debita fiet de rebus iis

de quibus ex loci consuetudine fieri debet legitima deducitor, retinetor. residuū fidei commissariæ personæ restitutor.

Filius itaque à patre hæreditatem cuiquam restituere absque liberis moriens si iussus erit: in paternis bonis tertiam partem iure naturæ debitam habeto. hæc sine grauamine esto. Quartā etiam Trebellianicam sicuti quilibet extraneus deducito. has portiones testamento relinquenti potestatem habeto. Si quid de bonis suis disposuerit, si hæredes instituerit, si quæ legasset, si quam pœnam adiecerit: hoc vsq; ad eas, licet easdem in legando non expresserit, ratum esto. Pœna tamē si pluribus hæredibus imposita erit: eos tantum qui contra defuncti voluntatem commiserint teneto. Beneficio autem legis Falcidię in legato prestando, propter quod pœna imposita fiet, si intra legitimum tempus testatoris voluntati paruerit, & inuentarium faxit, hæres vtitor. hæc etiam contra testatoris voluntatem inducitor.

18. Raineraldus.

De successione ab intestato. Tit. 27.

Episcope, Presbyteri, & clerici, vt supra dictū est, si quid per hæreditatem, alióve modo, intuitu personæ quæsierint: hoc ollis cui volent dum viuunt donare liceto. Sin ante obierint quàm hoc faxint: altari cui seruient omnia perpetuò sanctificantor, in ius eius transeunto.

1. Sed hoc.

Itaque clerici, qui parochialis ecclesiæ administrationē gesserit, intestatò defuncti bona quę eius fuerint cum moreretur, ipsius ecclesiæ no-

3. Cura dicitur lectus.

mine episcopo vindicare liceto. Si tamen in extremis agens velut vltimam exprimens voluntatem se & sua monasterio cuiquam legitime contulisse probabitur: hæc ipsi monasterio restituantur. Intestatus autem, etiam si suę mentis compos non fuisse, cum vltimam voluntatē expresserit, ostendetur, intellegitor.

2. *Sancto.* Laici verò de presbyterorum suorū mortuum substantia sicut in propriis seruis partes ne vendicanto. qui liberi facti erunt ad suscipiendū gradum & agēdum diuinum officiū, ab his præter diuinū officium ne quid exigitor. Peculium ipsorum sic diuiditor. Pars vna episcopo, altera ecclesię, tertia pauperibus, quarta parētibus assignator. Si idonei parentes non erunt: hanc episcopus recipito. In vsum ecclesię diligenter distribuito. Qui contra hoc præsumpsit anathematifator.

De sepulturis. Tit. 28.

7. *De vxore.*

TAM viro quàm vxori libera elegundæ sepulturæ facultas esto.

Patri quoque vbi volt filios suos sepelire, nisi contra consuetudo erit, liceto.

8. *Fraternitatem.*

Si qui ergo apud ecclesias & monasteria in quibus religiosorum fratrum cōuentus constituti sient sepeliri desiderabunt: his ne contradicitor. At si quis relictis antiquis ecclesiis de patrum aliorūque parētum suorū sepulchris ad noua minùs religiosa loca transferri se mandasint: hoc viribus careto.

Itaque

Itaque vnusquisque regulariter in maiorum ^{1. Nos in-}
 fuorum sepulchris iaceto. Nulli tamen tam pro- ^{siuta.}
 priam quàm alienam sepulturam elégere prohi-
 betor. At in qua quis ecclesia cœlesti pabulo re-
 fici consueuerit, olli tertiam iudicii sui partem
 quisque dato, legato. Sic demum vbicunque li-
 bitum fuerit sepulturam elegito. Nemo aliter
 sub anathematis vinculo facito.

Sed & si quis parochianorum ecclesiæ cathe- ^{8. Cum}
 dralis alibi sepulturam elegerit: de testamēto ip- ^{super.}
 sius capitulo quarta portio relinquitor.

Immo quicumque in monasterium conuerti ^{2. Relatiō}
 volet siue in morte siue in vita, omnium rerum
 & possessionum de quibus pro salute animæ suę
 disponere decreuerit medietatem ecclesiæ ad
 quam pertinebit relinquitor.

Hodie autem si qui in ægritudine ipsa ad re- ^{4. De his:}
 ligionem transferint, ac de ipsa decessint: de bo-
 nis eorum ecclesiis à quibus assumpti sient por-
 tio canonica exhibetor. Si vero ad religiosa loca
 se in sanitate transferent: de his quæ locis ipsis
 religiosis conferent, sicut nec si priuatis contu-
 lerint, aliquid prædictis ecclesiis impartiri ne
 coguntor.

Cæterùm, vt ad sepulturam redeamus, cor- ^{6 Cum li-}
 pus humanum, quod ad ecclesiam sepeliūdum, ^{berum.}
 prout defuncta persona in vltima voluntate di-
 sposuerit, deferetur, nemo violēter capito. si fa-
 xit: ossa, & beneficia quæ occasione sepulturæ
 huiusmodi percepit his apud quos sepeliūdū
 erit integrè restituere cogitor.

Qui alienum parochianum post adpellatio- ^{5. Ex par-}
 que ^{se. j.}

De Sepulturis

nem interpositam in ecclesia sua sepelierit, eius corpus restituato. Cū parochiali presbytero exinde de lite, si qua inter eos erit, amicabiliter conuenito.

10. In no-
stra.

Sed & si quibus ex priuilegio indulgentiæ speciali omneis pascim, præter interdictos & excommunicatos, ad sepulturam ecclesiasticam, qui apud ipsos eam elegerint, recipere, & fidei commissa in vltima voluntate relicta accipere, quarta parochiali ecclesiæ de cuius parochia mortuorum corpora adsumentur soluta cōcessum erit: alienos parochianos nisi qui apud eos sepeliri elegerint ad ecclesiasticam sepulturam ne recipiunt. & tunc parochialis ecclesia de omnibus à defuncto pro anima sua in vltima dispositione relicta quartam partem recipit. illi, nisi dolo, fraudeve eorum defunctus ad huiusmodi dispositionem inductus erit, residuum habet. Quicquid autem extra hoc ab alienis parochianis eorumve intuitu (nisi qui eorum oblati, conuersiue fuerint) seu ab iis qui ante legitimos annos decessint, sepulture eorum gratia receperint, hoc parochiali ecclesiæ restituunt.

9. Certifi-
cari.

Cū autem priuilegium cuiquam ecclesie ita concessum super sepulturis erit, SALVA EARVM ECCLESiarVM A QUIBUS CORPORA ADSUMENTVR IUSTITIA, hæc circa medietatem, tertiam, quartamve partem pro locorum diuersitatibus adtentor. Rationabilis cōsuetudo regionis prout que libet in suo sensu abundabit seruatur.

13. Abolenda.

Clerici tamen non obstante consuetudine

pro terra in qua quis sepeliendus erit pretiū ec-
clesiæ nomine ne exigunto.

Porrò cui viuenti communicatum erit, eidem ^{11. Ex par-}
defuncto communicator. Et si casu quis in mor- ^{te. ij.}
tem se præcipitem duit, maxumè si ex honesta
causa id euenerit, corp⁹ eius ecclesiasticæ nihilo-
minus sepulturæ traditor.

Contra verò quibus non communicatum erit ^{12. Sacris}
viuis, eidem defunctis ne communicator. Qui
prius ab ecclesiastica vnitæte præcisi, nec in ar-
ticulo mortis ecclesiæ reconciliati fuerint, ec-
clesiastica sepultura carento. Si quæ excommu-
nicatorum corpora quorundam vi, aut casu in
cœmeterio ecclesiastico tumultata erunt, & ab
aliorum corporibus discerni poterunt: exhuma-
ntor, ab ecclesiastica sepultura procul iactā-
tor. Sin discerni haud potis erit: cum eorū ossi-
bus fidelium corpora ne extumulantor.

Episcopus tamen parochiano suo, etsi pro ^{14. Para-}
manifestis excessibus excommunicatus fuerit, ^{chiano.}
si dum in extremis ageret per presbyterum suū
iuxta formam ecclesiæ absolutus fuerit, cœme-
terium, & alia ecclesiæ suffragia ne denegato.
Quinetiam eius hæredes & propinqui ad quos
eius bona peruenerint, vt pro eodem satisfaciāt,
censura ecclesiastica compelluntor.

De parochiis & alienis paro-
chianis. Tit. 29.

NVL LV S episcopus alterius parochianum ^{3. Nullus.}
iudicato, vt nec ordinato.

Et si qui ex electa primū manfione alio ad ^{5. Signifi-}
^{cauit.}

Qui

De Paroch. & ali. Paroch.

habitandum se transfulerint: relictorum locorum prelati nullam in eos iurisdictionem usurpant, neque ab iis, quibus spiritualia non ministrant, temporalia exigunt. tantum de agris in eorum parochia constitutis hi qui domicilium transfulerint si fructus percipient, & earum partium ratio prediorum decimas exiget, eas integre persolunt. De ceteris ei cuius in diocesi agent tanquam diocesano suo respondent.

1. Si episcopus.

Quod si episcopus cum parochianis suis hereticis ad catholicam unitatem conuersus fuerit, eas quae sic inuenta fuerint parochias equaliter inter se ille & substitutus illi episcopus herescunt, diuidito. ubi partes numero pares fuerint, alia loca ad illum, alia ad alium pertinent. qui amplius temporis in episcopatu traxerit ille diuidito, minor elegit, si vnus locus erit ad eum quem plebes elegerit pertinet. Sed si antiqui catholici suum, & ex Donatistis conuersi suum volent: plurimorum voluntas paucioribus praefertor. Sin autem partes equaliter erunt: maioris temporis episcopo deputator. Si vero plurima loca in impari numero in quibus ambae partes fuerint inuenientur, nec aequaliter diuidi poterunt: quae loca parem numerum habebunt, distribuuntur. quod si quis locus remanserit in eo id quod in vno loco tractatum est seruator.

4. Super eo.

At si quos fines legitima probatione aliaue indubitata fide ecclesiastica ordinatione statutos esse constabit: siue parochiarum siue prouinciarum limites erunt, nulla eorum, horumve quae iis coherent praescriptio esto.

Cæterùm presbyteri dominicis festiuisque ^{2. Vt do-} diebus antequam sacrum celebrent, plebem, si ^{minicis.} quis alterius parochianus in ecclesia proprio cõ-
tempo presbytero sacrum audire velit, interro-
ganto. si quem nacti erunt: actutum ab eccle-
sia abiiciunto.

*De decumis, Primitiis, & obla-
tionibus. Tit. 30.*

An debeantur decuma, & an exigi possint.

DECUMAS, cùm à domino institutæ sient, ^{14. Páro-} quasi debita exigere liceto. ^{chianos.}

Itaque nemo ius ecclesiasticum deminuito, ^{26. Tua} nemo decumas detineto. hæ egentium animarũ ^{nobis.} tributa sunt. deo optumo maxumo in signum vniuersalis domini de cunctis prouetibus redduntor. Clericis, queis eas ipse pro cultu suo cõ-cessit, tribuuntor. Colonus de parte fructorum quæ sibi remanebit ratione cultus, dominus de portione quam percipiet ratione terræ decumã sine deminutione reddunto. sumptus ne deducitor, néve semen separator. Prætextu nequitia clericorum aliis quàm queis ex diuino mandato debetur pro suo arbitrio, etiam capellis, clericis, pauperibus eas ne erogãto. Episcopi eos omneis qui ratione personarũ prædiorũve decumas ecclesiis & clericis diæcesis ipsius exhibere tenebũtur ad eas cū integritate reddẽdas cõpellũto.

Sed & prædiorum domini hæc talibus per- ^{32. In ali-} sonis, & taliter, vt absque contradictione eccle- ^{quibus.}

Q iii

De dec. prim. & oblat.

fiis decumas integrè persoluant, & ad id, si necessum erit, per ecclesiasticam censuram compellantur, committunt. Quæ decumæ ex lege diuina, lociue consuetudine adprobata debebuntur, hæ necessariò soluantur.

33. *Cum
non sit.*

Quinetiam exactionem tributorum & censuum decumarum solutio præcedit. saltem ad quos census tributæ indecumata peruenerint, ea per censuram ecclesiasticam ecclesiis, quibus de iure debentur, decumare coguntur. sic res cum onere suo transito.

3. *Ex mul
tiplici.*

Denique si quæ conuentio super decumis soluendis inter duas ecclesias facta erit: et si quod priuilegium post de his non soluendis altera impetrasset, ni in eo de ipsa mētio facta fiet, ea inuolabiliter tenetor, obseruator.

A quibus debeantur vel non.

24. *A
nobis.*

Quilibet etiam dans & recipiens possessiones ad firmā de fructis quos percepit decumas, ni ab earum præstatione immunem se & exemptum ostendet, exsoluito.

16. *De ter
ris.*

Immo Iudæi quoque de terris quas colunt decumas soluere vel possessiones renūciare omni districtione compelluntur.

4. *Com.
missum.*

Sed & monachi ecclesiæ in cuius parochia morabuntur etiam de terris cultis in quibus domus ante constructæ fuerint, quæue ex pascuis ad frugum fertilitatē translate erunt, cum ea integritate qua ante solui solitæ fuerint, persoluito.

8. *Dilecti*

Iidem si quæ prædia à laicis conducta hæ-

bebunt, de his decimas quibus solitum fiet, etiam monachis aliis, si in eorum parochiis prædia fuerint, plenariè soluunto, cum eisve amicaliter componunto.

Solis fratribus Cisterciensis ordinis, Templariis, & Hospitalariis decumæ laborum quos propriis manibus, sumptibusve colent, indultæ sunt. Cæteri tantum de noualibus suis quæ propriis manibus, sumptibusve excolunt, & de nutrimentis animalium suorum, ac hortis suis decimas ne persoluunto. Quibus autem hoc indultum est de aliis rebus ecclesiæ suæ decimas ne subtrahunto, neque quid amplius sibi vendicanto.

Quibus autem laborum huiusmodi quos propriis manibus sumptibusve colent decumæ concessæ erunt, hi decimas terrarum quas alii tradent excolendas ne subtrahunto.

Pro laboribus tamen etiam quæ noualia non erunt intelleguntur.

Sed & noualia comprehenduntur. unde cui decimas de laboribus terræ parochiarum suarum cum integritate percipiendi potestas concessa erit, has etiam de noualibus rectè exigit.

Ipsi autem Cistercienses, & alii similibus priuilegiis gaudentes de alienis terris, & imposterum adquirendis, etiam si eas propriis manibus, sumptibusve excolunt, decimas ecclesiis, queis prædiorum occasione antea soluebatur, nisi cum ipsis aliter composuerint, persoluunto.

Priuilegia enim cuiquam ordini concessa, si cum

Qⁱⁱⁱⁱ

De dec. prim. & oblat.

data fuerint nullum inde scádalum suboriri poterit, post autem multorum ecclesiasticorum querela cōtra hęc oborietur, ni res amicabiliter inter eos componetur, rectè reuocantor.

2. Nouum Cæterum clerici à clericis de dote ecclesiæ decumas ne exigunto. Tantum si qui clerici à clericis spiritalium ministeriorum labores accipiunt, hi decumas ollis præstanto.

18. Cum sint homines. Qui autem vnius ecclesiæ incolæ erunt in alia parochia terras excolentes, in soluendis earum terrarum decumis consuetudinem sequuntor. Si quæstio erit: ecclesiæ etiam an in vno diuersiue episcopatus constitutæ fient, inspiciator. vt vna ecclesia in alterius episcopatu decumas recipiat facilè ne admittitor.

20. Ad apostolica Itaque qui de vnius episcopi parochia in aliam translati erunt, illi ecclesiæ in qua ecclesiastica percipient sacramenta decumas personales reddunto. Super messium autem fructorumve arborum, si coluerint in alia quàm in qua habitabunt parochia, decumis quod per consuetudinè diu obtentam obseruatum erit hoc obtineto.

Quibus debeantur vel non.

29. Cum contingat **P**erceptio decumarum de iure communi parochialium ecclesiarum esto. Si quę decumę noualeis in earundem parochiis fuerint: nisi quę ecclesiæ, seu personæ ecclesiasticæ aliæ, ad quas in ipsis decumarum perceptio pertinebit, ex rationabili causâ noualium quoque decumas ad se pertinere ostendent, ad eas pertinento.

Multò minùs ergo à laicis occasione decuma- ^{25. Tua. i.}
tionis antiquæ (licet ollis in feudum decumæ cō ^{θεμα. fi.}
cessæ erunt) noualium decumæ vsurpantor, sed
in talibus licentia restringitor.

Si quæ igitur terræ arabiles factæ intra certam ^{13. Quo-}
alicuius ecclesiæ parochiam erunt: earum decumæ ^{niam.}
episcopo parte sua retenta, eidem ecclesiæ
adsignator. Alioquin eas episcopus alicui eccle-
siæ deputato, ad opùsve suum, prout expediet,
retineto.

Si quæ autem monasteria conuentualeisve ec- ^{30. Cū in}
clesiæ in certis parochiis maiores & minutas de- ^{146.}
cumas percipere ab antiquo consuerint: his eo-
rum omnium fructorum, qui de terra, de qua
prouentus decumarum ratione percipere con-
suerint, prouenient, si eadem ab antiquo ipsis
decumalis fuerit, decumæ soluuntur. vna eadem-
que ecclesia diuerso iure ne censetor. alioquin
parochialibus ecclesiis, ad quas iure communi
spectant, exsoluuntor.

De quibus rebus debeantur.

DE omnibus prædiorum fructibus siue si- ^{21. Ex p. 67}
mul, siue diuersis anni temporibus in eodē ^{te. ij.}
agro diuersa semina sparsa fuerint, decumæ in-
tegræ persoluuntor.

Item fidelis homo de omnibus quæ licitè po ^{23. Ex}
test acquirere, etiam quæ de molendino ad ven ^{transmis-}
tum (quod vocant) prouenient decumas eroga- ^{sa.}
to.

Igitur de vino, grano, fructis arborum, pecori- ^{22. Nō est}

De dec. primit. & oblat.

bus, hortis, negociatione, ipsa etiam militia, de venatione, ac omnibus bonis decumæ ministris ecclesiæ tribuuntur, qui de iis eas soluere neglexerint, ecclesiastica districtione præcelluntur. hæc, antequam ullæ de ipsis bonis expensæ deducantur, ecclesiis ad quas pertinebunt integrè persoluantur.

5. *Peruenit.*

Ordinarii locorum parochianos suos, ut de prouentibus molendinorum, pisciarum, fœno, & lana decumas ecclesiis quibus debentur integrè persoluant, monent. si opus erit, sub excommunicationis districtione compellunt.

6. *Nuncios.*

De apibus etiam, & omni fructu,

7. *Cum homines.*

Quomodo solui debeant.

Quotcunque partibus sibi retentis ecclesiæ decuma debetur, parochiani hanc lectis statim fructibus persolunt. antequam id faxint, etiam seruientibus, mercenariisve suis de frugibus non decumatis seruitii debita ne persolunt. Si faxint: de subtractis & retentis satisfaciunt.

28. *Pastoralis.*

Sanè circa res adquisitas factasve de pecunia decumata cum vendentur, siue domus, ager, vinea, clybanus, molendinum, siue merces quælibet fiet, expensæ deducuntur. de residuo quasi de lucro decumæ persoluntur. At quæ pro fructibus percipiendis expensæ fient, ex illis rebus de quibus fructus proueniunt, et si decumatae fient, ne deducuntur. fructus ipsi nisi cum decumarum onere ne alienantur. Pro restaurando etiam quarumlibet rerum detrimento ex quibus decumæ persoluentur, siue pars morietur

armenti, vinea deteriorabitur, portiove mercis deperibit, siue totus clyban⁹ destructur, de proventibus decumandis expensæ ne deducuntor.

A quibus concedi possint vel non.

LAicis de spiritualibus quid concedendi, dis-^{25. Tua. i.} sponendiue nulla facultas esto. Imperialis *in princ.* concessio, quantuncunque generalis fiet, neminem à solutione decumarum eximito.

Episcopo itaque, aliove cuius de iure commu-^{31. Dudū.} ni intentio fundata fiet, decumas ecclesiæ suæ petente, si earum possessores præscriptionem obponent, eius titulum quem allegabunt primū probanto. Si verò donator talis erit qui conferre nequiverit, puta laicus, etiam si regia autoritate munitus, etsi Romani pont. confirmatio deinde accesserit, ni post eam legitimum tempus impletum erit, iuri episcopali nihil derogatum esto.

Laici enim quod sacerdotum est in ecclesiasti-^{17. Quam} cis rebus ne usurpanto. Nemo prælatorum de ^{uis.} ecclesiæ decumis, ecclesiisve disponendi facultatē ollis indulgeto, alicuive laico in seculo remanenti ecclesiam, decumam, oblationemve concedito. qui faxit à statu suo exauthorator. donec emendassit, dolore suæ ruinæ prostratus iaceto.

Laico decumarum per successionem tenenda-^{15. Ad} rū donatio ab ecclesiastica persona facta si erit: *hac.* viribus careto. laicus, ni eas ipsi ecclesiæ resignans liberè transcriberit, excommunicationis vinculo adstringitor.

De reg. & tran. ad relig.

19. *Prohibemus.* Sed nec laici decumas quas detinebūt in alios laicos transferunto. Si quis receperit, ni reddiderit ecclesie, christiana libitina priuator.
35. *Interdicimus.* Immo & decumas à laicis detentas quæ ad alienas ecclesias pertinebunt nec persona ecclesiastica ab eisdem laicis in pignus recipito.
1. *Decimam.* Hactenus de decumis, & oblationibus. Quod enim ad primitias spectat: sacerdotes in primitiis offerendis amplius quàm lege definitum fiet ne exigunto.

De regularibus & transeuntibus ad religionem. Tit. 31.

1. *Nullus.* **N**Vllus nisi in legitima ætate, & spontanea voluntate tondetor.
6. *Quia in insulis.* Immo in quibus monasteriis dura erit monachorum congregatio pueri ante duodeuigesimum annum ne suscipiuntor.
8. *Ad nostram.* In aliis monasteriis qui susceptum religionis habitum ante consummationem annorum quatuordecim deposuerint, quive post annum decimū quartum habitum sine probatione susceperint, si tamen intra triduum deposuerint, à monasterio ne vendicantor. Si quam post uxorem accipere iurassint, ni quæ rationabilis causa obfistet, hanc liberè traducunto.
14. *Cum firmus.* Itē si pater cum filio puero se ad aliquod monasterium cum bonis suis contulerit: puer, cum ad discretionis annos peruenerit, si habitum monachalem retinere nolet, nec eum ad hoc inducier potis erit, ne compellitor. hunc si dimittere

volet, licet. bona paterna quę ipsi ex successio-
ne prouenient recipito.

Qui non à parentibus monasterio oblatus in-
tra decimum quartum annum facti voti pœni-
tens à religione recesserit, à voto professionis
quod faxit absolutus esto. Sin à parentibus obla-
tus decimo quarto anno completo religionem
quis intrasit, póstve decimum quartum annũ
professionem prius à se factam ratam habesit: is
ad eandem aliámve religionem transire compel-
litor.

11. Signifi-
catum.

Si quis ante legitimos annos sine consensu pa-
rentum suorum tonsuratus, post annosve legiti-
mos per vim clericus factus erit: ni ipse, aut etiã
parentes eius intra annum ad principem, pro-
prium episcopum, missũmve dominicum recla-
masint, in clericatu permaneto.

2. Si quis.

Quę infra discretionis annos à parentibus
monasterio tradita habitum religionis induens
benedictionem accepit, ni tunc euidenter con-
tradixerit, præsertim si ratihabitione sequuta
(etsi quandoque contradixerit) ante gesta robo-
rasit, monasticę professionis iugum excutere
nequit. monachum monachãmve aut pater-
na deuotio, aut propria professio facito. quic-
quid horũ allegatũ erit, teneto. reuertēdi ad se-
culũ aditus penitus interdictus esto. At quę puel-
lę ætate nubili parentum imperio coactę virgi-
nitatis habitum susceperint, ipsum sine præua-
ricatione rectè deserunto.

12. Cum
virum.

Clerici quoque, qui religionis habitum susce-
perint, si eius ad quam migrasint austeritatẽ ser-

9. Super
eo.

De reg. & transf. ad relig.

tuare nolent, ad minorem religionem transire coguntur. amplius in ecclesiis secularibus ne adsumuntur. At si ante susceptum huiusmodi habitum in probatione positi recedere volent: ad priorem statum redire ne prohibentur.

21. *Postulasti.*

Immo qui in minoribus annis constituti nouitiorum habitum suscepserint, si intra annū postmodum professione non facta ad seculum reuertentur, & episcopis suis hoc scientibus ad sacros ordines promoti fuerint: in quibus ecclesiis ab his instituti erunt, liberè ministrant. ab his propter hoc ne amouentur.

23. *Statutus.*

Nouitiis enim in probatione positus ante susceptum religionis habitum qui profitentibus dari consuevit, antequam professionem emissam, nisi quos euidenter absolutè vitam mutare voluisse, & in religione perpetuò domino deseruire velle adparebit, ad priorem statum infra annum libere redire licet. In quibus locis religiosi nouitiorum habitus à professorum habitu distincti non erunt, vestes profitentibus concedendę professionis tempore benedicuntur. sic eorum habitus discernuntur.

20. *Confulsi.*

Cæterum qui conuertitur si absolutè vitam mutare, & sub habitu regulari omnipotenti deo deinceps famulari proposuerit, si intra tempus probationis ante professionem emissam exire velit: vt regulariter viuat ad laxiorem saltem regulam transito. At si conditionaliter experiri regularem obseruantiam propositum eius erit, vt eam intra annum, si placuerit, profiteatur, alioquin moribus emendatus ad statum pristinum reuertatur.

tatur: olli ad seculum remeare liceto. seculariter tamen ne viuito. vt autem eius intentio plenius adgnoscat, propositum suū in principio protestator.

Quicquid sit, episcopi diocesana sibi lege ^{22. Eo} subiectos qui per annū in monasteriis habitum ^{parte.} gesserint monachalem duabus viis ingredi ne sinunto. Regulā ordinis profiteri & seruare ecclesiastica censura compellunto.

Vidua quoque si sponte velum conuorsionis, ^{4. Vidua.} quamuis non sacrum, sibi imposuerit, & in ecclesia inter velatas oblationem deo obtulerit: velit nolit, licet eo tenore, vt deponere posset, velamen sibi imposuisse sacramento firmare volet, sanctimoniam habitum vlteriū habeto.

Vir autē & mulier si disēfione inter eos sub- ^{19. Veniēs} orta alter alterum non requirere corporaliter iurassint: hoc iuramentum illicitum esto. & si vir legitimam causam dissoluendi matrimonii prætenderit, & ad secūda vota vterque migrasset: ni ante ecclesie super hoc fides facta fuerit, vir relictam vxorem recipito. causa iudicio deciditor. Si tamen contra matrimonium nihil probatū erit, & muliere ad pœnitentiam agendam includi volente vir etiam seculo relicto ad regularem vitam migrare volet: liceto.

Porrò qui clerici monachos se habitu & no- ^{3. Vt clerici} mine fingent, nec erunt, vt veri monachi veri- ^{ci.} ue clerici sient, conriguntor.

Monachum enim non habitus, sed regularis ^{13. Porre-} professio facito, vnde si à conuertundo votum ^{ctum.} etiam in infirmitate emissum erit, & ab abbate

De reg. & tran. ad relig.

receptum: qui id faxit, monachus fieri, & domino quod promiserit reddere compellitor.

17. *Sicut
nobis.*

Qui ergo regularem habitum se postulante suscepit, & ad obseruantiam religionis canonicæ suæ se professione obligasset, etsi id in egritudine quasi de morte securus faxit, nec ad ecclesiam transferit, nec bonis suis vti cessasset, videntibus etiam & scientibus ecclesiæ prælato & canonicis à quibus habitum suscepit: ad resumendum eius habitum ecclesiastica distictione compellitor.

15. *Sicut
senor.*

Si quo tamen tempore infirmus extra mentem positus habitu monachali indutus erit: hic nullus eius consensus esto. ab obseruatione monastici ordinis, ni postea mentis suæ compositus spontanea voluntate professionem monachalem faxit, absolutus denunciator.

16. *Ad
apostolicam*

His vt obuiam eatur, ante vnus anni probationem nemo monachus efficitur. Interim conuorsus asperitates monasterii, & monasterium huius mores experiuntur. si tamen ante hoc tempus probationis qui conuerti desiderabit habitum recepit, & professionem monasticam abbate per se aliumve eam recipiente emisit: vterque ei quod pro se introductum est renunciare intellegitor. Ille per professionem sic emissam & acceptam ad obseruantiam regularem obligatus esto. verè monachus censetur. Abbates tamen ad professionem ante probationis tempus passim quoslibet ne recipiunt. si indiscrète facient: animaduorsione debita conriguntur.

Qui

Iidē abbates & alii religiosorū prælati, ne san- ^{24. Ner}
 guis eorum de manibus ipsorum requiratur, ^{ligiosi.}
 prouidento.

Qui capitulis præfidētes, patres, abbates, prio-
 resve erunt, fugitiuos suos & de ordine suo deie-
 ctos sollicitè annuatim requirūto. hos, si in mo-
 nasteriis suis secundū ordinem regularem re-
 cipi poterunt, abbates priorésve eorum recipe-
 re salua ordinis disciplina monitione præuia per
 censuram ecclesiasticam compelluntor. Sin re-
 gularis ordo hoc non patietur: vt apud eadē mo-
 nasteria in locis cōpetentibus, si absque graui
 scandalo fieri poterit, alioquin in' religiosis do-
 mibus eiusdem ordinis ad agendam ibi pœni-
 tentiam ollis vitæ necessaria ministrantur, apo-
 stolica autoritate prouidento. Eosdem si ino-
 bēdientes inuenient, excommunicantor. Donec
 ad eorum mandatum humiliter reuertantur,
 tandiu eos ab ecclesiarum prælatis excommuni-
 catos pōblicè nunciari faciuntor.

Maximè autem cisterciensis ordinis mona- ^{7. Non est}
 chos & conuorsos post professionem sine suo-
 rum abbatum licentia per episcopatus suos reci-
 pi ecclesiarum prælati ne permittuntor. Si qui
 ex eis sine licentia abbatum suorum de mona-
 stero exierint, ni commoniti actutum redibūt,
 eos regredi compelluntor.

Sed & nemo monachus de monasterio in mo ^{5. Ioānes.}
 nasteriū temerè migrato, vt nec peculiare quic-
 quam habeto, qui hoc præsumpserit, monaste-
 rio in quo ab initio conuersatus fiet, sub abbatis
 sui regula competenti conrectione redditor.

R

De conuor. coniug.

9. *Sanè.* Canonicus quoq; ecclesia in qua professio-
nè faxit relicta si in monachū ab alterius mona-
sterii abbate recept⁹ erit, locúsq; vbi permane-
bit maioris religionis erit quā illa quā fugerit:
ipse in eodem loco cum pura conscientia per-
maneto. alioquin ad priorem ecclesiam redito.

18. *Licet.* Quibus autem monachis, canonicis, hospita-
lariis, & templariis priuilegium hoc concessum
erit, ne quis apud eos professus ad alium locum
etiam arctiorem religionis velamento transire
possit, tantū, ne quis ex temeritate, leuitate
in iniuriam seu iacturam eorum ordinis hoc
prætextu ad alium ordinem transuolet, viden-
to. Si quis autē cum humilitate & puritate non
fictē transeundi licentiam petet: ne denegan-
to. Alioquin ei qui petierit absoluto sanctioris
vitę propositum implere liceto. At si ad laxio-
rem arctioremve ordinem ex temeritate, an ex
charitate quis transire volet, dubitatio erit: su-
perioris iudicium requiritur. Præsulatum ve-
rò absq; Romani pontificis licentia nemo qua-
cunque occasione deserito.

De conuorsione coniugatorum. Tit. 32.
2. *Verūm.* **P**ost legitimum consensum de presenti alte-
ri cōiugum altero repugnante, dum carnalis
commixtio inter eos non interuenerit, mona-
sterium elēgere liceto. Remanenti, ni monitus
continentiam seruare volet, ad secunda vota
transeundi potestas esto.

14. *Ex parte. ij.* Sed etsi causam aduersus sibi desponsatum
prætendat propter quam per verba de præsen-
ti desponsata velum suscipere volet, siue lepra

percussum, siue hæreticum dicet eum qui ipsam desponsasset: nihil hoc efficit. etiam si causa falsa fiet velum suscipere licet. Quæ autem in veli susceptione religionis habitum adsumpserit, si tamen in domo propria quasi propositum castitatis in seculo seruatura remanere volet, nisi se voto ad obseruantiam regularem adstrinxerit, nihilominus matrimonium consummator. alioquin relicto seculo religionis propositum exequi cogitor.

Idcirco quæ viro desponsata erit, necdum tamen ab eo cognita, si post ipso eam petente ad religionem transire velle dicet: aut quod id faciat, aut quod ad virum intra certum terminum redeat, caueto. si ad religionem transibit: vterque alteri quod ab eo recepit restituito. quod de non dimittenda vxore nisi ob fornicationis causam à domino dictum est de matrimonio carnali copula consummato intellegitor.

Cum enim vir & vxor vna caro per copulam conjugalem effecti erunt, vni parti ad dominum altera in seculo remanente conuerti ne conceditor. Alter coniugum ad regularem obseruantiam, nisi reliquus perpetuam continentiam repromittet, & vitam mutabit, extra quam si propter euitatem sine suspicione in seculo remanere poterit, ne recipitor.

Itaque vxoratus sine licentia vxoris quæ integre opinionis fiet inter religiosos ne admittitor. Eidem (si secundi voti contrahendi incontinentiæve incurrendæ merito suspecta non sit) publice in conspectu ecclesiæ continentiam professæ cum filiis suis & familia

De conuersione coniug.

in domo propria manere liceto. Sin suspicione non carebit: voto continentiae celebrato à secularium hominum conuersione se remoueto. In loco religioso vbi deo seruiet perpetuò commorator. Nemo quoque religiosus mulierem vllam tonsurato, secumve ad habitandum admittito, ac si mto

5. *Coniugatus.* Nedom autem coniugatus ad regularem professionem, nisi ab vxore continentiam proficiente absolutus fiet, sed & ad sacros ordines ne promouetur.

6. *Sane.* Vnde si coniugati ordinari voluerint: vxoris voluntas ante requiritur. & ita vxoratus, ni prius vxor continentiam professa sacrum sibi velamē impenet, & religiosam vestē vitamve adsumet, in episcopum ne ordinator.

4. *Cū sis.* Vir ergo, vt dictum est, vxore sua, aut vxor viro religionis habitum non adsumente, ad religionem ne transito. hoc locorum episcopis curę esto. Tantum si cuius vxor ita senex & sterilis fiet vt sine suspicione in seculo esse possiet, si castitatem ea promittente vir ad religionem transibit, dissimulare liceto.

1. *Præterea.* Alioquin si laicus vxoratus etiam presentibus sacerdotibus & monachis episcopo forte ignorante de licentia & permissione vxoris monasterium ingressus professionem faxit, vxore in seculari habitu remanente: ni hæc ad religionem transierit, perpetuòve castitatem seruare promiserit, de monasterio reuocatur.

20. *Dudū.* Si tamen vir & mulier inuicem iuri quod alter habet in alterum animo religionem ingrediun-

di in sacerdotum manibus renunciaſint, licentiãque ad monaſterium tranſeundi ſibi inuicem dunt: etſi qua ex parte ſpes fruſtrata inlectiõve allegabitur, ſi non conditio modũſve expreſſus erit, qui ſe poſtmodũ monaſterio deuouerit, ſẽque ſolenni voto obligãſſit alterum ne inquietato.

Quæ viro religionem ingredienti conſentiens continentiaẽ votum ſibi iniunctum, fidẽmque perpetuæ continentiaẽ præſtiterit, etiam poſt viri profeſſionem religionem intrare, quandiu votum continentiaẽ obſeruabit, ſi tamen talis æuitatis fiet de qua ſuſpicio haberi non poſſit, nec id primũ cum continentiam voueret olli à recipiente expreſſum erit, inrita ne cogitor.

18. Significauit.

Si mulier ingredienti monaſterium marito propter eius verbera & grauamina conſentire coacta erit: etſi viro religionis habitum adſumẽte ipſa in domo monialium permanſerit, ni tamen religionis habitum adſumpſerit, votũve conuerſionis emiſerit, illũ, cũ habitu relicto ad ſeculum forſan reuorſus erit, ſibi reddi rectẽ petito. Is eam recipito. ei adfectum coniugalem exhibeto.

17. Ac deus.

Aequẽ ſi quis cõiugum infirmitate depreſſus continentiam vouerit, etſi alter ad tempus conſenſum præbuerit, maxumẽ ſi non etiam perpetuam continentiam vouerit, cohabitare compelluntor, vterque inuicem maritali ſe adfectu tractato.

11. Charifimus.

Itaque ſi vir in infirmitate poſitus conſentiente vxore caſtitaẽ votum faciẽs monachalem

9. Ex parte.

De conuor. coniug.

habitum suscepit: post tamen morbo liberatus vxore in seculo remanente ad religionem proficisci nequit. At si eam postea de medio tolli contigerit, votum ne violato. suæ salutis periculum vitato. Si aliam duxerit: ea dimissa ad suum monasterium sub regulari habitu reuerti cogitor. Ibi domino seruito.

3. *Quidã.* Planè si quis non consentiente sed inuita vxore monasterium intrasit: votum ne teneto. Ea repetente si ad eam redire coactus erit: eius ratione etiam ea mortua ad monasterium redire ne cogitor. vlteriùs tamen vxorem ne accipito. promissum de nõ exigũdo debito, quòd in eius potestate fiet, seruato.

10. *Con-* Quod si vir ad religionem transiens in ea per
suluit. annum & ampliùs morã faxit: eius vxore postquam ad regularem domum transierit defuncta adsumptum habitum ne abiicito, néve quam sibi matrimonio copulato. Si contraxerit: matrimonium dirimitor.

12. *Placet* Sed & mulier si mortuum maritum credens religionis habitum adsumpserit, eoque reuorso de monasterio educta lege viri soluta erit: quod votum de non exigundo debito carnis præstiterit quantum ad ipsam teneto. Ipsi, vt ad monasterium redeat, vbi bona intentione professionem faxit, & religionis habitum accepserit, consultum esto. Si tamen ad hoc induci nequibit: inuita ne cogitor.

15. *Consti-* Quæ autem à viro carnaliter cognita vxore
tutus. cum altero adulterium commiserit, virum,

qui religionis habitum adsumpserit, quominus regulare votum impleat, ne inquietato.

Immo & si quæ mulier captiosa viri adfertione caput eius ut tondeatur altari subposuerit, & eo post probationis tempus professionem monachalem solenniter faciente in seculo remanens inhonestos amatores admiserit: super eius reuocatione ne auditor eius intentio, maxumè si non antequam fornicata fiet eum reperierit, commissæ fornicationis exceptione eliditor. 16. Venies

Nam & quæ mulieres relicto maritali thoro lapsu carnis ceciderint, nisi mariti earum ab episcopo commoniti eas ad frugem melioris vitæ conuorsas recipere volent, in claustris cum religiosis mulieribus conlocantur. Ibi perpetuam penitentiam agunt. 19. Gaudemus.

De conuersione infidelium.

Tit. 33.

Mulier, quæ in fide remanserit, inuito viro ab infidelitate reuertente, propter quam ab eo iudicio ecclesiæ separata fiet, ad religionem liberè conuolare licet. 21. Mulier. ti. procedens.

Quod si quis cuius mulieris machinationibus & infidiis virum eius occiderit: etsi Sarracenus fiet post per eam eiusve stultio ad Christianam fidem conuersus, ei ne adhæreto. si adhærebit: ne tolerator. hoc damnum tali lucro ne compensator. At si quis Sarracenus in bello christi-

stianū interfecisse notatus erit, & ad fidem conuorsus vxorem interempti sibi matrimonialiter copulasset, christianive de Sarracenis mulieribus ad fidem conuorsis id faxint: matrimonium licitè contractum esto. Mulieribus etiam priorum maritorum morte comperta diuortium postulare ne liceto.

2. Ex lite ris.

Si qui patres de Iudaicæ cæcitate errore ad christum verum lumen adducti erunt vxoribus in Iudaismo relictis: maiores triennio filii apud eos, si non suspecti erunt, aluntor, morantor. In ea ætate apud eas personas, de quibus suspicio esse possiet quod saluti vite eorum insidientur, ne remanento.

De voto & voti redemptione.
Tit. 34.

6. Licet.

VNiuerfis in vouendo liberum arbitrium esto. post votum necessaria solutio esto. Immo filius, si quod votum pater vouerit, eo fidei ipsius id committente implere promiserit, eius debitū exsoluito, cæteris sollicitudinibus postpositis id reapse adgreditor, prosequitor. Si detrectabit: paterna successione indignus eius emolumento priuator. anathematis vinculo subponitor. Iure quouis alio ex ordine genituræ sibi competente priuator. si plureis fratres erunt: id ad alios deuoluitor.

10. Per 11615.

Sed & qui in aliqua ecclesia regularem habitū suscipiundi votū solēniter emisierit, idq; implere in ipsius ecclesiæ prælati manibus intra certū

tempus promiserit, nec faxit, voti transgressor ad alterius ecclesiæ regimen vocatus si erit, regimen eius resignato. altissimo vota sua reddito. post si canonicè ad eandem electus erit: si volet eam recipito.

Qui tamen mortis terrore perterritus vitæ ^{3. Litera-} mutandæ obscura verba protulerit, quamvis re- ^{turam.} ligionis habitum aliquando suscipere in animo proposuerit, nisi quid plùs in voto processum erit, tametsi quod dixerit non implebit, transgressor ne iudicator.

Sed & qui quod vouerit auctoritate aposto- ^{5. Nō est.} lica distulerit, voti transgressor ne habetor.

Item qui temporarium obsequium in perpe- ^{4. Scri-} tuam religionis obseruantiam commutauit, reus ^{pturæ.} voti ne existumator.

Quinetiam qui in puerili ætate constitutus ^{2. Veniens} Hierosolyma proficisci disposuerit, etsi comi- tatus fidem alteri duit, à voto, quod in ætate te- nera facilitate potiùs, quàm ex arbitrio discre- tionis promiserit, R. o. pontificis auctoritate ab- soluitor. Idem votù eleemosynis redimito. olli, vt toto vitæ suæ tempore vni pauperum Chri- sti, si tamen ad hoc eius facultates sufficiēt, pro- uideat, consultum esto.

Peregrinationis vota si eleemosynis redimi, ^{1. De pere-} in aliudve pro necessitate commutari petentur: ^{grinatio-} eius qui præsidebit arbitrium esto. qualitatem ^{nis.} personæ, & commutationis causam, an ex infir- mitate, adfluentia bonorù, aliave probabili cau- sa peregrinatio, an compensatio melior & deo magis accepta fiet, considerato. secundùm hoc

De vot. & vot. redemp.

exinde dispensato.

7. Magna Clericus autem absque episcopi sui licentia ne peregrinator. Episcopus item absque generali specialive sedis apostolicę licentia, cui adstrictus est, diurnę peregrinationis votum ne emitto, Si faxit, & ex causa vltimarinas partes adire dispoſuerit, eaque cessabit: voti commutationem à Ro. pontifice impetrandi potestatem habeto, hæc commutatio esto. Quas expensas eundo, morando, reuertendo facturur erat, alicui religioso in necessarios eius terrę vsus sine deminutione transferendas committito. laborem laboribus compensato. vigiliis sollicitius instato. orationibus deuotius vacato. in ieiuniis se fortius exerceto. Sic votum in aliud pietatis opus commutare liceto.

11. Postulatis.

Ecclesiarum tamen præpositi etiam regulare vitam professi postquam se cruce signafint, nisi ecclesię eorum per ipsorum absentiam enormiter lædentur, si verbo pariter & exemplo vtilis terrę sanctę esse sibi conscii erunt, votum peregrinationis implere coguntur. Procuratores idoneos in ecclesiis suis dimittunt. vigesimam redditus ecclesiarum suarum terrę sanctę subsidio deputatam in vsus suos habento.

*8. Quod super his.
9. Ex multa.*

Si qui autem pro succursu terrę sanctę signo crucis adsumpto propter infirmitatem, paupertatem, aliãve iustam causam votũ vtiliter implere nequibunt: si temporariam impedimenti causam habere credetur, à religioso viro, cui eius rei cura à sede apo. commissa fiet, dilatione accipiunt. Illis solummodo qui super hoc sedis

apo. mandatum speciale receperint incumbito. religiosi itaque non qui religionis habitum suscepserint, sed queis apostolica sedes specialiter delegasset accipiuntur. Ad hos tantum executio pertinet. Sin perpetua impedimenti causa erit: ipsis redemptio indicitur. Rerum facultate premissa, quas facere poterint, facturive fuerint personarum expensas, compensato preterea labore, in subsidium terrae sanctae transmittuntur. Sic quod per se nequeunt per alios exequuntur. Si qui porro pro defensione terrae sanctae peregrinationis votum emiserint: in his plus terrae sanctae succursus attenditur. Si tales ad pugnandum inutiles erunt: quamvis ad eundem habiles fuerint, potius votum redimunt. Siue tamen per se pugnare scient, sine maturitate consilii pugnantibus adesse, & personae defectum per alios relevare poterint, votum ne redimunt. Quibus autem pro satisfactione suorum criminum peregrinationis iter iniunctum erit, si propter debilitatem id implere nequeunt, non etiam si ad bellandum tantum impotentes, ad eundem tamen potentes fuerint, votum redimere concessum est. Mulieres, si quae remanere noluerint, viros suos sequuntur. hoc de his mulieribus quae se ad peregrinationis propositum nullius voti vinculo adstrinxerint intellegitur. Caeterae, ni divites fuerint quae secum suis expensis bellatores ducere poterint, votum quod voverint redimunt. Viris praeter vxorum ad sensum peregrinationis huius propositum liberè vovere licet. quod voverint adimplent, tantum mulieres ut consen-

De stat. mona. & cano. regul.

tiant ad tentius commouentor. De clericis autem, nisi consilio strenui, officiove prædicationis instructi, aut magnatum obsequio deperati, vel usque adeo diuites & potentes erunt, ut expensis suis secum ducere valeant bellatores, nisi contra necessitas utilitasve suadebit, magis redemptio accipitor. Hæc de uouentibus dicta sunt. Ad eos, quibus peregrinationis labor in poenitentiam indictus fiet, ne trahuntor.

*De statu monachorum, & Canonico-
regularium. Tit. 35.*

2. *Monachi.*

MONACHI in monasterio precio ne recipiuntor, neque peculium habentor. Singuli per villas, & oppida, seu parochiales ecclesias ne disponuntor. in maiore cõuentu cum aliquibusve fratribus manentor. soli inter seculares homines spiritualium hostium conflictum ne expectantor. Si quis exactus pro receptione sua quid duit: ad sacros ordines ne ascenditor. Si quis recepit: officii suspensione multator. Qui peculium habesit, nisi ab abbate pro iniuncta administratione permissum fiet, ab altaris cõmunionem remouetor. Qui verò in extremis cum peculio inuentus erit, nisi dignè poenituesit, inter fratres sepulturam ne accipitor, neque pro eo offertor. hoc de vniuersis religiosis præceptum est. Abbas, si non hoc diligenter cauerit, officii sui iacturam incurritor. Prioratus, obedientiæve (quas vocant) precii donatione nulli traduntor. alioquin dantes & accipientes ab ecclesiastico

ministerio alieni sunt. In queis conuētualibus ecclesiis priores per electionem capitulorū suorum canonicè instituti erunt, ni manifesta & rationabilis causa erit, vt si dilapidatores sient, incontinentēve viuent, aut aliud exauratione dignū egerint, nīve pro necessitate maioris officii de consilio fratrum transferendi erunt, ne mutantor.

Nedum autem monachus, sed & canonicus regularis si in mortis articulo à priore suo comonitus proprium, quod latenter habebat, resignare noluerit, & sic diem extremum clauserit, christiana libitina priuator. Si inter fratres sepultus erit, & sine maximo scandalo fieri poterit, de ipsa ecclesia eiicitor, eliminatōr.

Nemo ergo monachorum proprium quoquo modo possideto. Si quis aliquid habet, habebit actutum totum resignato. Qui posthac proprietatem aliquam habere deprensus erit, regulari monitione præmissa de monasterio expellitor, néve vlteriùs, nisi secundum disciplinam monasticam pœnituesit, recipitor. Si apud aliquem in morte proprietas inuenta erit: cum eo in perditionis signum extra monasterium in sterquilinio subterrator. Si cui quid specialiter destinatum erit: id ne accipito. abbati, priori, cellerariōve assignator. Nemo porro monachorum lineis indussis vtitor. In oratorio, refectorio, dormitorio continuum, in claustro etiam certis horis, & locis consuetis silētium seruator. In refectorio nullus omnino carne vescitor. Conuētus cum abbate, pauculis ibi relictis, vt extra re-

4. Super quodam.

6. Cum ad monasterium.

De stat. mona. & cano. reg.

refectorium carnes edant, quibus etiam diebus id
consuetum est fieri, ne exito. Extra refectorium
quoque, nisi in infirmitorio, carniū vsus ollis
interdictus esto. Ipsi tamen abbati ex indulgen-
tia nūc hos nunc illos fratrum, prout necessitas
postulabit, aduocare, ipsosque secum in cenacu-
lo suo lautius & plenius exhibere liceto. De-
biles autē & infirmi, qui minutione, medicina-
ve indigebunt, omnēs in infirmitorio necessaria
sibi in carnibus, & aliis recipiūto. Si quis eorum
debilis, delicatūsvē communibus cibis conten-
tus esse nequibit: huic sine aliorum scandalo
prouidetur. Si abbas, priorve uolet: cibum com-
petentē ante se adferri iubeto. De hoc ipsi sym-
bolon pro sustentatione naturæ facito. Cæterū
ad agenda officii ministeria fideles & discreti
deputantur. Nulli obedientia perpetuō possi-
denda committitur. Cū oportuerit, sine con-
tradictione qualibet amouetur, reuocatur. Prior
præ cæteris secundum abbatem in opere & ser-
mone potens esto. zelum religionis habens de-
linquentes conripito, castigato, obediētes fo-
ueto, confortato. Abbati omnes in omnibus re-
uerenter obediunt, parent. Is quanto frequen-
tius possiet cum fratribus in conuentu esto. om-
nia diligenter curato. Si præuaricator, ordinis
contemptor, neglegēsvē erit: officio exautho-
rator, aliōve modo secundum regulam castiga-
tor. Super habenda proprietate castitatisve cu-
stodia nec ipse, nec pontifex summus monachū
legibus soluto.

*7. In sin-
gulis.*

Hęc ut omnia plenissimē obseruentur, in sin-

gulis regnis, prouinciisve de triennio in triennium
 dicecesanorum pontificum iure saluo, abbatum,
 & priorum proprios abbates non habentium,
 etiam qui tale capitulum celebrare non consue-
 rint, commune capitulum celebrator. Ad id vni-
 uersi canonicam praedictionem non habentes
 apud unum ex monasteriis ad hoc aptum con-
 ueniunt. Nullus eorum plus quam senas eue-
 ctiones & octo viros secum adducito. In his no-
 uitatis primordiis duos Cisterciensis ordinis vi-
 cinos abbates ad consilium & auxilium sibi praes-
 tandum ciento, aduocato. Hi duos sibi de ipsis
 quos expedire viderint absque contradictione
 ad sociatum, hi quatuor vniuerso capitulo praesun-
 to. Nullam tamen ex hoc sibi auctoritatem prela-
 tionis adsumunt. hos, cum expediet, prouida de-
 liberatione mutare licet. Hoc capitulum certis
 aliquot diebus iuxta Cisterciensis ordinis morem
 continue celebrator. In eo de ordine, reforma-
 tione, & regulari obseruantia diligenter tracta-
 tor. Quod his quatuor adprobantibus scitum
 erit inuolabiliter obseruator. Excusatio, contra-
 dictio, prouocatio ne esto. Vbi sequenti anno
 debet capitulum celebrari, prouidetur. Qui con-
 uenerint communem vitam ducunt. Simul om-
 nis aequali lance communis expensas faciunt. Si
 non omnes in eisdem possint, saltem plures simul
 in diuersis domibus commorantur. In capitulo cir-
 cumspectae & religiosae personae, quae singulas eius-
 dem regni prouinciaeve monachorum & monialium ab-
 batias secundum formam sibi praefixam apost. auth. vi-
 sitet, ordinat. Hi quae huius remedio indigere

De stat. mona. & cano. regul.

nancti erunt conrigunto, reformanto. Si rector
rem loci ab administratione repellendum exi-
stumauerint: episcopo proprio, id vt faciat, de-
nuncianto. Si negleget: visitatores ad apo. sedis
examen istuc referunto. hoc ipsum & regulares
canonici secundum ordinem suum obseruanto.
Si quid in hac nouitate difficultatis emerferit:
quod eadem personæ expedire nequibunt ad
apo. sedē absque scandalo refertor. Cætera, quæ
concordi deliberatione prouisa erunt, seruātor.
Diocæsani episcopi monasteria sibi subiecta di-
ligenter reformanto. Ne quid visitatores hi cō-
rectione dignum inueniant, præcauento. ne
monasteria ipsa indebitis oneribus grauantor.
Tam olli, quàm capitulorum præfides aduoca-
tos, patronos, vicedominos, rectores, & cōsules,
magnates, & milites, seu quoslibet alios, ne mo-
nasteria in personis rebúve offendant, per cen-
ecclesiasticam adpellatione postposita compe-
scunto. Si offenderint: eosdem ad satisfaciendum
compellunto.

8. Ea que Porro cum visitatores hi ad visitationis offi-
cium exequundum procedent, de statu mona-
chorum, & obseruantia regulari diligenter an-
quirunto. Tam in spiritualibus, quàm tempora-
libus quæ conrigunda viderint conrigunto, re-
formanto. Monachos tamen delinquentes per
abbatem loci conrigi, olliſque pœnitentiam in-
dici iuxta Benedicti regulam, & apostolica in-
stituta faciunto. Quos contumaces & rebelles
inuenerint iidem vice apostolica pro modo col-
pæ absque profopolypsia regulari censura per-
cellunto.

cellūto. Rebellibus ob eorum pertinaciam, amicorumve potentiam ne ignoscunt. ouem morbidam, ne sanas inficiat, ab ouili eiiciunt. Abbates, si in conrigundis iuxta visitatorum mandatum & regularia instituta seipsis monachisve negligentes inuenti fuerint, proclamantur, conripiuntur, in generali capitulo publice puniuntur, pœna ipsorum aliis paradigma esto. Itaque non exemptum abbatem si æquæ remissionem inuenerint: actutum diœcesano renunciatio. Olli ab eodem fidelis & prouidus coadiutor ad capitulum vsque dator. Sin dilapidatorem, vel aliàs merito amouendum inuenerint: per diœcesanum, postquam hoc sibi à visitatoribus fuerit nūciatum, sine strepitu iudiciorum ab abbatiæ regimine amouetur. Idoneus interim administrator qui temporalia curet, donec alter suffectus fiet, prouidetur. hoc si diœcesanus adimplere nolet, aut negleget: visitatores, capitulove præsidentes defectum eius ad apo. sedem referre ne differunt. hæc eadem circa exemptos abbates obseruantur. Exauthoratio tamen apo. sedi reseruata esto. Suspenso interim abbate administrator, vt mox dictum est, deputator. Illorum excessus, aliæve quæ iudicanda erūt capitulo præsidentes per fideles nuncios Archidiamini Romano nunciant. Ollis de communi abbatum conlatione pro cuiuslibet facultate sufficientes expensæ ministrant. Proximi visitatores præcedentium vestigia diligenter perquirunt. eorum negligentias, culpæve, vt debitam pœnam luant, sequenti capitulo referunt.

to . Idem de abbatibus capitulo præfidentibus obseruator . Abbates, monachi ve nullo in monasterio clericos seculares ad præbenda recipiunt . Si qui iam recepti sient: locum, vocem in capitulo, refectorio, dormitorio, claustro ne vendicanto. Monachorum cætibus importunè ne se immiscento . concessis sibi beneficiis contenti sunt . honestè conuersantor . In monasteriis opportuna obsequia fideliter impèdunt . nihil porrò spiritualium aut temporarium in eisdem exigunt, vsurpant . Si qui talium à visitatoribus fontes reperientur : in non exemptis à diocesano, in exemptis ab ipsis visitatoribus, capitulòve præfidentibus beneficiis iisdem priuanto . Hæc omnia etiam in monasteriis abbates non habentibus, sed priores, necnon in monialium, quoad capita abbatissis & monialibus congruentia, custodiuntor .

1. Theodosius.

Diocesani autem, de quibus mox dictum est, eorumve presbyteri monasteriis præter diligentiam disciplinæ ne quid molestiæ inferunt, nève quod illic pro diuersorum deuotione conlatum siet vendicanto . quicquid à fidelibus taliter offerri continget ibidem seruientibus proficito .

3. Recolenus.

Cisterciensis tamen ordinis religiosi villas, ecclesias, altaria ne possidento, nève fidelitates, & hominia, quæ vocant, iusticiarias, tributarias suscipiunt, tenent . Quæ domus à prima sui origine in ipso ordine fundatæ sunt, constitutis terminis contentæ sunt . ad communia aliorum monasteriorum iura ne diuertunt .

to. alioquin communi cum eis iure censentor. Quæ domus de aliis institutionibus ad eorum ordinem se transfulerint eorum vsibus & religioni se transformanto, coaptanto. quas possessiones eorum institutio non recepsit, vel relinquunt, vel mutanto.

Monachi autem ad ecclesiarum parochialium regimen rectè ordinantur. Canonici verò regulareis, qui tametsi ad monachos accedant proxumè, regulæ tamen inserviunt laxiori, si ad plebis curam postulabuntur, & ab episcopo ministrare permittentur, rectè plebani officium exercent. Tamen, si commodè poterit, qui id exercebit vnum canonicum regularem secum habeto. huius in iis quæ dei sunt & regularis obseruantix confortio & solatio perfruitor.

5. Quod dei timorem.

De Religiosis domibus, vt episcopo sient subiecta.

Tit. 36.

ECCL^ESIA in diocesi episcopi sita olli equoad episcopalia (ni ea legitimè remissa esse pareat) respondeto. In qua remissione faciunda episcopus censum sibi retinere valet.

6. Constitutus.

Basilica autem noua dedicanda si erit: sub cuius ciuitatis episcopo antehac loci incolæ baptisati consignatiue sient, disquiritor. Is consecrato. Hæc terminis aut locis ne difiniuntor.

1. Nunc autem.

S ii

De relig. dom. vt episc. sient subie.

3. De xeno
dochiis.

Sed & xenodochia, aliave pia loca episcoporum sollicitudine, quorum in diœcesi erunt, ad eos vsus, queis ea destinata sient, ordinator.

4. Ad
hac.

Sicut enim ecclesiastica vasa, sic & loc⁹ ad hospitalitatis vsus, & pauperum prouisionē pontificis autoritate dicatus humanis vsibus ne deputantur.

7. Cum
venerabilis.

In summa episcopus quoad spiritualia & temporalia petens ecclesiam eo ipso quod eam in diœcesi sua esse probat (ni exempta probetur) in spiritualibus obtineto. at in temporalibus, si non aliter de iure suo docuesit, succumbito.

2. Quia
monasterium.

Immo vnita à Ro. pontifice vnus diœcesis ecclesiæ alterius diœcesis ecclesia, diœcesano vnitæ ecclesiæ nihil iurisdictionis deperito, violator.

8. Cum di
lectus.

Denique etiam monasterium, ni probabitur exemptum episcopo diœcesano subiicitor.

5. Inter
quatuor.

Quæquidem monasteria quamdiu per regulares regi possient, ad seculares ne transferuntur. sin deficient: in eis seculares ordinari valento.

Nenimia

De cætero verò ne quis religionem nouam inuenito. Si quis ad religionem conuerti vult: vnā ex adprobatis adsumito. Qui de nouo religiosam domum fundare volet, ab iisdem adprobatis regulam & institutionem accipito. Sed nec quisquam diuersis in monasteriis locū monachalē habere præsumito, neve abbas vnus pluribus monasteriis præsideto.

De Capellis Monachorum.
Titulus. 37.

SINGVLI monachi in singulis eorum prio- ^{3. Ex par}
 raturibus, etsi pluribus eorum facultates non ^{te.}
 subpetent, & literas apostolicas impetrassint, ni
 in eis Lateranensis concilii mentio facta fiet, ne
 commorantur.

Quod si locorum diocesani quos monachos ^{4. Ad}
 sibi lege diocesana subiectos in prioratibus so- ^{audientiã}
 litarios habitare comperient: eorum abbates,
 prioresve, vt ipsos ad claustrum reuocet, & ipsis
 ecclesiis per clericos seculares deseruiri faciant,
 aliosve monachos illis adsociet, monitione
 præmissa per censuram ecclesiasticam compel-
 lunt.

In ecclesiis autem vbi monachi habitant ple- ^{1. In Ec-}
 bes per monachum ne regitur. Capellanus qui ^{clesiis.}
 eam regat ab episcopo per monachorum confi-
 lium instituitur, conlocator. Ex solius episcopi
 arbitrio tam ordinatio, quàm depositio eius, &
 totius vitæ conuersatio pendet.

Vice versa, nullum in vrbe monasterium ti- ^{2. Dilectis}
 tulo subiectum esto. Sic regulares secularibus sub-
 positi ne sunt. Si quid tamen cuiusquam ti-
 tuli archipresbyter in ecclesia quæ regularis
 fuerit in sua parochia sita legitimè præscribere-
 rit: hoc legitimè retinet. Eadem tamen eccle-
 sia Romanæ ecclesiæ subdita si erit: nullum in-
 de ipsi præiudicium esto.

Cui competat ius patronatus.

25. *Nobis* **S**I quis ecclesiam cum ad sensu diocesani con-
struxerit: ex eo ius patronatus adquirito. Cæ-
terum in conuentali ecclesia electioni faciun-
dæ ne interesto. Iam factæ vt adsentiatur, hono-
stus eius consensus postulator. Si tamen de sua
iurisdictione obtinebit vt partes suas electioni
tractandæ interponat: hoc ratum esto. In
capella verò presbyter vnus à patrono elegi-
tor. pro institutione habenda loci episcopo
præsentator.

7. *Ex lite*
ris. **Q**uod si quis villam à monasterio cui ius pa-
tronatus in eiusdem villæ ecclesia competat ad
firmam tenebit: quem is ad ipsam ecclesiam va-
cantem præsentasset, dum ne tamen ius pa-
tronatus in firma exceptum, nec ante præsen-
tationem lis inter monasterium & ipsum de iure
patronatus orta fiet, si idoneus erit, & ab epi-
scopo receptus, ecclesiam obtineat. Si verò
postea lis erit, & monasterium obtinebit: illi de
temporalibus respondeo.

18. *Signi-*
ficasti. **I**tem episcopi si post promotionem suam
præsentationes personarum ad ecclesias à pa-
tronis earum pro ecclesiis sibi commissis inde-
pti fient: quas personas ad eas sic vacantes præ-
sentassint, si idoneæ erunt, admittuntor.

19. *Conful*
tationib⁹. **S**ed & si quis clericus ab ordinario institutus
erit ad eius præsentationem qui tantum patro-

nus esse creditus fiet : si tamen etiam præsentationis tempore ius patronatus possederit, etsi post alius iudicio id euicerit, ab ecclesia ne remouetur. Nullum tamen ex hoc ei qui de iure habere debet præiudicium generator. At si non possederit, sed tantum falso patronus creditus fiet: sic institutum remouere licet.

Quod ius habeat patronus.

IN quibus ecclesiis quis ius patronatus habet, hæ sine eius adfensu ne occupantur. per ^{14. Ex in} ^{sinuatione} liberè ordinantur.

Sed etsi parochialium ecclesiarum rectores ^{30. Post-} ^{lasti.} ad earundem titulos quosdam ordinandos præsentassint: ni de patronorum id processerit adfensu, nullum illis, quominus ad eas, cum uacabunt, alios præsentare valeant, præiudicium generator.

Fundatoribus quoque pro fundatione ecclesie ^{25.} processionis honor seruatur. Si ad ino- ^{de mu. fi.} piam uergent: illis ab ecclesia modestè succurritur.

Ecclesias tamen ne grauanto. Fodrum, al- ^{23. Præter} ^{ea. q.} bergarias, reglum, & similia quæ uocant tanquam à propriis rusticis ab ecclesiis ne extorquentur. Nihil in his præter antiquos & moderatos redditus à locorum episcopis institutos exigunt. Si aliud exegerint: excommunicationi

De Iure patronat.

subduntor .

21. Sed nec laici ecclesias possessionibus spoliato. *de iur. de iur. Episcopi* hoc sub anathematis interminatione publice prohibento. Si quis contemnet: eum excommunicationi subdunto.

23. *Cum seculum.* Immo nec Hospitalarii, cum ratione feudorum emptorum, aliterve adquirentium, seu alio modo in ecclesiis parochialibus ius patronatus indepti erunt, episcopo ius parochiale minuunt.

9. *Quæri- moniam.* Præterea nec ad singulas patronorum secundum humanam conditionem mutationes ecclesiarum ordinationes mutantur. Vicissitudines earum ab advocatis aliisque ne præsumuntur.

4. *Præter ca. 1.* Insuper laici episcoporum autoritate neglecta clericos in ecclesiis ne instituunt, neque cum voluerint remouent. Possessionem, & alia ecclesiastica bona pro sua voluntate ne distribuunt. Qui faxint anathemate feriuntur. Clericus si per laicos sine proprii episcopi autoritate ecclesiam receperit communionem priuatur. Si perstiterit: à ministerio ecclesiastico, & ordine deponitur.

21. *Relatiū in prin.* Nemo enim laicæ recognitionis occasione, non requisita episcopi audientia, beneficia ecclesiastica sibi vèdicato, pastoris nomine & prærogatiua ne gaudet. Ni commonitus resignabit: si non episcopi concessione munitus fiet, ab officio & beneficio alienus redditor.

An variare possit, & quando.

Cum aduocatus episcopo idoneum clericum 24. Cum autem. presentasset, si postmodum eo non refutato alium æquè idoneum in eadem ecclesia postulabit admitti, dum tamen laicus fiet cui ius presentandi competet, quis eorum alteri præferatur iudicio episcopi relinquitor. At si collegiū, ecclesiasticæve persona præsentationem habebit: qui tempore prior erit iure potior esto.

Et si is, qui primū à laico patrono præsentatus fiet, non admissus apostolicā sedē adpellasset: qui tamē post ab eodē patrono præsentatus ab episcopo institut⁹ erit, hic potior esto. At episcopus si quem præsentatum idoneū admittere maliciōsè recusasset: eidem in competenti beneficio providere cogitor. 29. Pastoralis.

Si ergo à laico patrono clericus licet idoneus ad vacantem ecclesiam præsentatus ab episcopo diocesano admissus nō erit, & postmodum 5. Quod autem. in prin. alius idoneus præsentatus & institutus ab episcopo possessionem tenebit corporalem: huius melior conditio esto. Sic antequam per diocesānum episcopum præsentatio adprobetur quod à patrono inchoatum fiet ratum ne esto.

Laici autem clericos in ecclesiis in queis ius 10. Cum laici. habent patronatus præsumptione propria ne ordinanto, néve nescientibus aut nō consentientibus episcopis eas clericis concedunto. Et si faxint, post autem pœnitentia ducti alios ad eas repræsentassint: horum, cū in ipsis ecclesiis ad patronorum præsentationem ab episcopis

De iure patro.

instituti erunt, institutio rata esto.

31. *Trans-*
missa.

Sic capitulum quoque ecclesie si cui ecclesiam, in qua ius habeat patronatus, contulerit, cum id non possit, deinde alium ad eandem presentasset, etsi prior ille appellasset, presentatum, si idoneus erit, in ipsa ecclesia, episcopo instituire liceto. hic potior esto.

28. *Cu di-*
lectus.

Sic laicus patronus clericum sive tanquam laicum si quem episcopo presentasset ad ecclesiam in qua ius patronatus habeat, nec ille fuerit admissus, alter autem quem presentabit institutus erit: hic ius indeptus esto. Sin legatus primo vocaturum beneficiu in certae ecclesiasticae personae territorio donationi suae reseruasset: is, cui mandatum tanquam clerico factum erit, patro. Si quem presentasset: dum reseruati satisfactum non erit, inrita presentatio esto. Mandato autem postea expleto si ad eius presentationem idem beneficium cuiquam ab episcopo concessum erit: priori presentatione non obstat eius concessio canonica esto.

Quid si dissideant patroni.

1. *Perla-*
sum.

Ecclēsia inter hæredes patroni ne hereditator. Si similtates inter eos surrexit, propter quas sacerdos suo ibi officio fungi nequeat, nec aliter potis erit prouiderier: episcopus, vt, donec ad concordiam redeant, & ecclesia sacerdotem canonicè habeat, qui liberum suum ministerium exercere possiet, nullo modo ibidem sacrificium offeratur, præcipito.

Patroni itaque si pro ecclesia dissidebunt, & <sup>2. Quæ-
cunque.</sup> eam sub vno presbytero procurari nolent: episcopus, si non aliter ipsi consulere poterit, inde reliquias tollito. eiusdem ecclesiæ ostia claudito. Sic sacrum mysterium, antequam presbyterum vnum idoneum elegerint, nullus in ea celebrato.

Hoc etiam, cum propter laicorum discordias <sup>27. Cuius
propter.</sup> de iure patronatus cõtendentium quæstio emerferit, remedium esto. Ni hæc ab eo, cui competet, intra menses quatuor definita erit, mox episcopus ecclesiam ipsam de persona idonea ordinato. Ei tamen qui subinde ius patronatus cui cerit sine fraude esto.

Idcirco fundatores ecclesiarum hæredesve ^{3. Quoniam} eorum potestate, in qua eos ecclesia hactenus sustinuit, ne abutuntor. ad ecclesiam vnam plures pro sua defensione ne repræsentanto. hæc vnus rectoris esto. Si in plures partes eorum se vota diuiserint: regulariter qui maioribus iuuabitur meritis, & plurimorum elegetur & approbabitur ad sensu, is ecclesiæ præficitor. Si sine scandalo id esse nequibit: antistes, si cut secundum deum viderit, ecclesiam ordinato. Id ipsum, si de iure patronatus inter aliquos quæstio emerferit, nec, cui competat, intra quatuor menses, vt prædictum est, definitum fiet, facito.

Hodie autem illas ecclesias, de quarum patronatu ^{22. Eate.} controuersia erit, si non intra sex menses postquam vacasint ea terminata fuerit, de persona idonea episcopi licitè ordinanto.

12. *Si verò* In summa: si ordinatio alicuius ecclesie pro controuersia laicorum de iure patronatus inter se disceptantium prorogabitur: is, ad cuius institutionem ea spectabit, in ea personam idoneam instituito. hæc tamen ab eo, qui ius euicerit patronatus, repræsentator.

Quibus modis amittatur, transferatur ve ius patronatus.

6. *Quia clerici.*

Clerici aduocatas ecclesiarum, vt post eorum cognati nepotésve ad ipsas ecclesias præferentur, ne cõparanto, neve adquirito. Si faxint sic adquisitis aduocationibus adpellatione postposita spoliantor.

15. *Consuluit.*

Sanctuarium enim dei hæreditario iure ne possidetor. vnde clerici ecclesias à parentibus suis fundatas propria autoritate ne detineto, neve laici filii eas concedunto.

26. *Per nostras.*

Sed nec seipsum quis ecclesiasticæ prælatibus officiis ingerito. Idcirco clericus patronatus ad ecclesiam vacantem, eiúsvve personatum, in qua ius obtinebit patronatus, quantumcunque idoneus fiet, & quibuscunque studiis ac meritis adiuuabitur, se præsentare ne permittitor.

16. *De iure.*

Insuper ius patronatus quod spirituali adnectitur est ne venditor. Si quis comparasit: contractus irritus esto.

23. *Præterea. ii.*

Generaliter autem aduocati ecclesiarum, sive patroni, vicedomini, custodésve, seu quocunque nomine censeantur, ius ipsum aduocationis oblationis, emptionisve titulo aut aliis pro sua vo-

luntate contractibus in alios ne transferunto.
Si faxint, facient: contractus huiusmodi sine vi-
ribus sunt.

Laici religioso loco ius patronatus conferun- *3. Illud.*
di liberam potestatem habent. At non vacan-
tem tamen ecclesiam, seu ius patronatus quod
habent episcopo inconsulto etiam religiosæ do-
muni ne danto. Et si faxint: si post, cum vacabit,
ad præsentationem laici clericus ibi erit per dice-
cesanum episcopum institutus, prior concessio
secundæ institutioni, quominus rata fiet, impe-
dimento ne esto. At si ius patronatus ecclesia
vacante religioso loco conlatus erit: nemo sine
præsentatione fratrum eiusdem loci in ea insti-
tuitor. alioquin institutio irritator.

Nemo igitur religiosus clericusve ecclesias *11. Cura.*
ex donatione laicorum, nisi diocesani episcopi
authoritas & consensus aderit, vendicato. Ne-
mo taliter adquisitas, ni legitima præscriptione
munitus fiet, diocesani ve episcopi consensum
post habuerit, retinet. Laicis in alios ius tantum
quod habent transferre liceto.

Vnde si laici clericis conlegiisve donationum *5. Quod
autem in
2. parte.*
seu concessionum instrumenta confecerint, qui-
bus ecclesiam duisse concessivè contineatur:
si non consensus episcopi accesserit, nihil agi
intellegitor. pro non dato habetor.

Et ita in donationibus ecclesiarum patrono- *20. Sugge
stion.*
rum quidem consensus requiritor, expectator,
at ecclesiæ tamen sine pontificali autoritate
ne conceduntor. Si factum fiet, & posterior alia
concessio cum adsensu patroni & autoritate

17. *Nul-
lus laicus* diocæsani episcopi facta proferetur: ni priori po-
stea cõsensu episcopi accesserit: hæc proferatur.
Nullus enim laicus decumas, ecclesiã, aliudve
ecclesiastici iuris sine concessione sui pontifi-
cis monasteriis canonicisve confert. Si quis te-
men episcopus improbitate, avaritãve cau-
sentire nolet: Romano pontifici nunciat.
quod offerendum erit tunc eius licentia offer-
tor.

*De Censibus, exactionibus, & proce-
rationibus. Tit. 39*

De censibus.

2. *Omnis
anima.* **O**Mnis anima sublimiorib⁹ potestatibus sub-
dita esto. Tributa autem subiectionis huius
modi probatio sunt.

5. *Perue-
nit.* Nullus tamẽ ignoratiã census esto. Omnis ce-
sus ad quid & quãdo persolui debeat præscitor.

3. *Scientes* Vnde ecclesiarum prælati novos ipsis census
& qui non ab initio fuerint, labentibus tempo-
ralibus ne indicunt.

7. *Prohi-
bemus.* Itaque abbates, episcopi, aliive prælati nec no-
uos census ecclesiis imponunt, nec veteres au-
gento, aut partem prouentuum suis vsibus ad-
propriant, & ita maiores quam sibi libertatem
conseruare desiderant minoribus suis syncre
voluntate conseruant. Si quis aliter faxit: ini-
tum quod egerit habetor.

35. *Gra-
uis.* Sed & cætæræ ecclesiasticæ personæ siue noui
censum ecclesiis imponi, siue veterem augeri
faxint, & à presbytero electo iuratorium aut i-
deiusforiam cautionem hactenus exegerint, hæc

reuo canto. Episcopi presbyteros qui super hoc inlicitè iurassint congrua satisfactione imposita absolui faciunt. Eos autem qui de cætero hæc faxint canonicè puniunt.

Idcirco nemo monachis à quibus ad alicuius ecclesiæ regimen electus fiet censum etiã quem decessor eius soluerit, nisi autoritate episcopi & nõ de nouo impositus fiet, promittito, soluto. At si quis soluere huiusmodi cẽsum iurassit: monachi ipsum à iuramẽto absoluere cogũtor.

13. Significauit.

11. Cum clericis.

Quod si qui cum religiosis concludentes sic sine episcopi autoritate censuales ollis ecclesias, quas tenebunt, constituerint, vt eadem ad monachorum ipsorum representationem ad clericorum ipsorum filios nepotesve transferantur: ab iisdem ecclesiis amouentur.

In sũma, si qui clerici episcopo ignorante propria autoritate pẽsionem annuam de ecclesiis soluerint, recepsintve: cũ defuncti fuerint si nõ pontificis, qui de iure possiet, autoritas & consensus super hoc interuenerit, in receptione eius ne audiuntur. Simplicibus sacerdotibus, clericisue ecclesias quibus præfunt propria autoritate, præsertim post decessum suum, censuales efficere ne licet.

8. Præterea.

Sed & quam pecuniam pro ecclesiæ suæ pẽsione rite debitam rector aliquot annis persoluerit, hanc tantum, eiusve æstimationem, si in vsu esse desierit, exigitur.

26. Cũ canonice.

Et ita clerici episcopis suis pro synodatico censum ad formam antiquam soluunt. Quod si quæ moneta olim solui consueta probabitur:

20. Olim.

De cens. exac. & proc.

etsi post alia recepta fiet, dum tamen episcopus ius suum protestatus, nec quadraginta annorum tempus effluxum fiet, prioris monetæ solutio eiúsve estimatio rectè petitor.

18. Ex parte.

Item qui antiqua vota persolvent, ad quam mensuram habitatores regionis ipsius ea continuè persoluerint, si vna & eadem erit, ad eandem persolunt. Sin variæ & diuersæ: qui ad minorem soluere volent ad maiorem soluere necoguntur. Sic vota, cum ab initio gratuita fuerint, ecclesiastici viri benigniùs exigunt, tanquam exactores temporalibus lucris ne inhiant.

De exactionibus.

10. Innotuamus.

Nemo cuiquam nouas pedagiorum, quæ uocant, exactiones sine auctoritate & consensu regum & principum quoquomodo statuit. Qui contra faxit, ni commonitus desistet, donec satisfaciatur christiana communione caret.

6. Cù apostolus thessal. Prohibemus.

Episcopi quoque subditos suos exactionibus ne grauant. Si quæ tamen necessitates superuenient, & manifesta ac rationalis causa erit cum charitate moderatum ab eis subsidium postulare permittuntur. Archidiaconi uero decanice nullas regulariter exactiones in presbyteros seu clericos exercent.

12. Ea quæ

Archidiaconi, cum propter beati Petri uisitationem denariorum conlectam per archidiaconatus suos facient, ecclesias parochiasue ne grauant, ne quid ultra modum exigunt. Si secus præsumpserint: & quod habere uidentur ab eis auferunt.

aufertor.

Immo episcopi ecclesiis, quas è manu laico-^{9. Eccle-}
rum de nouo eripuerint, præter cathedra-^{sis.}
& omnia iura quæ aliis ecclesiis imponuntur,
exactionem ne imponunt.

Sed & certæ res & personæ ab exactionibus ^{1. Sanc-}
immuneis sunt. Vnicuique enim ecclesiæ iu-^{tum est.}
gerum vnum integrum & illud immune ab om-
ni seruitio tribuitur. De hoc, item de decumis,
fidelium cõlationibus, domibus, areis, hortisve
iuxta ecclesiam positis presbyteri in eis consti-
tuti præter ecclesiasticum seruitium ne quod fa-
ciunt. Si quid amplius habuerint: inde domi-
nis debitum seruitium impendunt.

Itẽ cæcos ad conlectas inter alios cogi episco-^{4. Licet.}
pi ne sinunt. quin potiùs eorum, si necessum
erit, ex ipsis conlectis miserentor.

De procurationibus.

OMneis ecclesiæ legatis & sedis apostolicæ ^{17. Cum}
nunciis procuraciones impendunt. Nul-^{instantia.}
la, nisi quæ se speciali priuilegio sedis eiùdem
munitam esse ostenderit, ab earum præstatione
excusator. Et si quæ longissimo tempore pro-
curationis obsequium non impenderit: nullus
præscribitioni locus esto. ^{in princ.}

Sanè in iis exigundis nulla ecclesia nullùsve ^{De M. a.}
prælatus indebitè prægrauator. Si qui de cõmu-^{Sanè.}
ni conlecta eorundem legatorum & nunciorũ
apo. sedis expensas facere volent: liceto. At nul-
lum inde apo. sedi, quominus à quocunque

T

De cens. exact. & proc.

mauolent procuraciones sibi debitas postulent, vt nec exacto si vltra suam grauatus fuerit facultatem quominus ab aliis repetat, prauidicium generator. Nunciis autem eiusdem sedis quisquis requisitus erit in necessariis exhibendis pareto. In fraudem ne quid adtentator, neque per communeis ministros procurationis officium inuiti recipere coguntor. ollis si qui contumaciter restiterint: ecclesiastica districtione compelluntor.

25. *Cum nuper.*

Archiepiscopo quoque, siue autoritate propria, siue apostolica prouinciam suam visitabit, iuxta facultates ecclesiarum procuraciones visitationis ratione debitae exhibentor. Si qui recusabunt: quae sententia in rebelles recte lata erit seruatur.

22. *Super eo.*

Si quas autem ecclesias de nouo ad iurisdictionem suam conuersas habebit: haec in procuracionibus ipsi visitanti tribuendis, aliisque obsequiis quod in vicinis prouinciis seruabitur obseruanto.

14. *Supra*

Archiepiscopo autem prouinciam suam visitanti & quae in ea sunt monasteria procuracionem secundum facultates suas exhibentor.

19. *Cum olim.*

Sed & episcopo abbas pro ecclesiis ad monasteria sua pertinentibus, episcopo inquam in cuius diocesi erunt, tam de quarta decumarum, quam caeteris episcopalibus iuribus respondeo.

Ad eorum & procuracionum praestationem in ipsis ecclesiis sine deductione obnoxius esto. Et si quae compositio cum episcopo facta a monasterio erit quae deductionem concedet: nisi eam abbas adprobauerit, nullum ex eo quod impu-

gnasit beneficium consequitur.

Deniq; monasteriorum etiam quæ intra ciuitatem sunt abbates, tametsi aliquandiu factum non erit, episcopum visitantem procurare, nisi quid aliud rationabiliter ostendent, coguntur.

24. Venerabili.

Cæterum ille ecclesias iurisdictioni suæ subiectas causa correctionis bis in anno visitato. Moderatâ ab eis procuratione recipito. Et si quibus certus cæsus annuus impositus erit, promissumq; ne quod nouum seruitiû imponatur: hoc ad procuratione ne extêditor. hæc ecclesiis de iure communi ab ipsa fundatione imposita esto.

21. Cû venerabilis.

Hæc licet vera sient, prælati tamen in procurationibus graues ne sunt. Ne longi temporis victum hora breui consumi faciant, vidento.

.Cum apostolus. in prin.

Archiepiscopi prouincias visitantes pro diuersitate prouinciarum & facultatibus ecclesiarum quadraginta quinquagintave euectionum numerum, episcopi viginti aut triginta, cardinales viginti quinque nunquam excedunt. Archidiaconi quinque vel septem, decani sub episcopis constituti duobus equis contenti sunt. Cû canibus venatoriis & auibus ne proficiscuntur. Non sua sed quæ Christi sunt, ne sumptuosas epulas quærunt. Quod honestè & competenter ipsis ministratum fuerit cum gratiarum actione recipiunt.

Hic euectionum numerus tantum in quibus locis ampliores redditus & ecclesiasticæ facultates erunt seruatur. In pauperioribus autem hæc mensura seruatur. Ex accessu maiorum minores ne grauantur. Qui paucioribus equis hactenus

De mos. Sanè.

T ii

vti confuerint pluribus ne vtuntor.

23. *Procuraciones.* Sed nec episcopi, archidiaconi, aliue quilibet quibus id debetur etiam apostolicæ sedis legati seu nuncii procuraciones, nisi quando personaliter visitabunt, absque manifesta & necessaria causa exiguto. Statutum personarum & euectionum cum visitabunt modum seruanto. Legati & nuncii sedis apo. si quando eos apud aliquem locum moram facere necessum erit, huc ne grauato. procuraciones ab aliis ecclesiis personisve quæ nondum procuracionibus eorum grauatae sunt moderatè recipiunt. procuracionum numerus numerum dierum quibus huiusmodi moram faxint ne excedito. Si quæ per seipsam non sufficet duæ pluresve in vnam coguntor. Qui visitationis officium exercebunt prædicationi, cohortationi, conrectioni, & reformationi vacanto. quæ sua sunt ne queruntor. Qui contrauerit quod accepit reddito. ecclesiæ quam grauassit tantundem impendito.

27. *Au-
thoritate.* Item à monasteriis ob id quòd in villis eorum oratoria erunt in quibus interdum monachi celebrant procuraciones ratione visitationis nemo ideo exigito, extorqueto.

16. *Quanto.* Si quæ ecclesia alterius ecclesiæ ministris ex fundatoris tantum voluntate, cum nihil ab ea teneat, annuam procuracionem debet: cum postea ecclesiæ cui procuratio debetur ministrorum numerus creuerit, ni debitoris ecclesiæ facultates etiam creuerint, vt sine grauamine omnibus eam præstare possient, hi, ne vltra primam mensuram in ea obligati fient, rectè postulantor.

De consecratione ecclesie vel altaris. Tit. 40.

Ecclesia, nisi de dote prouisum ei fuerit, ne ^{8. Cum si-} consecrator. Qui eam fundasset, si & eam ^{cut.} consecrari faxit, ad eam dotandam ex debito tenetur.

Quod si ecclesia non consecrata cuiuscunq; ^{10. Si ec-} feminis sanguinisve effusione polluta erit: aqua ^{clesia.} protenus exorcizata lauatur, & ita diuinæ laudis organa ne suspenduntur. At quàm citiùs potis erit consecrator.

Aqua autem huiusmodi per episcopum be- ^{9. Aqua.} nedicta, & cum ea per alium, modo episcopum, rectè ecclesia reconciliator. At simplices sacerdotes hoc, cum ordinis episcopalis fiet, et si episcopus illis demandasset, consuetudòve erit, ne faciunt.

Ecclesia ergo per hominum contentiones & ^{4. Propo-} rixas polluta si erit, ipsa tamen si & eadem & al- ^{suisti.} tare manebunt, per aquam cum cinere & uino benedictam rectè reconciliator.

Cùm enim ecclesiæ parietes in sua integrita- ^{6. Lignis} te manebunt, & altaris tabula mota enormitéve læsa non erit, eius etiam lignis ædificiis casu cõsumptis, ipsa & altare propterea denuo ne consecrantur.

Quod si altare motum lapidisve suppositus qui ^{1. Ad} figillum continet cõfractus seu deminutus erit: ^{hac.} de integro consecrator. At ecclesiæ consecratio eius ergò ne repetitor.

Altare autem in quo tabula pontificali mini- ^{3. Quod in} ^{dubris.}

sterio consecrata fiet ita demum si mota enormiterve friata erit cōsecrator. Porro oleum non cōsecratum consecrato oleo rectè cōmiscetor.

3. *Cum fis.* Sed & plura altaria in vna ecclesia & plures simul episcopos consecrare fas esto.

2. *Tua.* Item episcopis in diœcesibus suis tam dominicis quàm priuatis diebus dedicationem ecclesiarum suis impendere liceto.

7. *Consi-
luisi.* In quibus autem cœmeteriis excommunicatorum corpora inhumari continget, hæc aquæ asperione solenniter benedictæ, sicut in dedicationibus ecclesiarum fieri consuevit, lustrantur, reconciliantur.

*De celebratione missarum, & sacramento
Eucharistiæ, & diuinis officiis. Tit. 41.*

De celebratione Missarum.

6. *Cū mar
the.
in prin.*

Omnes eã formã canonis, qua ecclesia in corpore Christi sacrificio vtitur, seruant. Hæc apostolos à Christo, & ab ipsis eorū successores accepisse, licet quædam in eo sient quæ in euangelico textu non leguntur, credunt. Sanguis Christi noui ac æterni testamenti, id est nouæ siue vltimæ & æternæ promissionis confirmator esse intellegitur. In sacramento hoc visibilis forma panis & vini, veritas carnis & sanguinis, virtus quoque vnitatis & charitatis, tria hæc discreta accipiuntur.

7. *De ho-
mine.*

Vnde qui pro sui criminis conscientia indignum se missæ celebrandæ existumabit ad id se inreuerenter ne ingerito. Si quæ tamen neces-

fitas erit ob quam missarum solemnia intermittere nequibit: fraudulenter celebrare ne præsumo, fingito, néve cæteris circumstantiis peractis verba queis corpus Christi conficitur subprimito. Si faxit: Deo cui inlusit, & populo quæ decepsit reus esto.

In eo autem sacrificio aqua cum vino in sanguinem commutari creditor. 6. De præ qua sinito

Omnes enim de Christi latere sanguinem & aquam veram exisse, ipsúmque verum Deum & hominẽ esse credunto. Nemo humorẽ aquaticum phlegmáve fluxisse mentitor. Sic in Eucharistiæ sacrificio aqua cum vino admiscetor. 8. In quibusdam.

Plus tamen vini quàm aquæ in ipso sacrificio funditor. 13. Perniciosus.

Nemo autem presbyter in pane fermentato, scyphove ligneo (et si hostiam, calicẽve nõ habebit) nemo sine igne, & aqua sacrificato. 14. Liberas.

Si quis sic ex aperta malicia, nimiave socordia peccassit: officio & beneficio perpetuò priuator

Ceterum sacerdos postquam totum accepit Eucharistiæ sacramentũ, semper, nisi cũ eadẽ die missã aliã celebrare debbit, vino perfúdito. 5. Ex parte.

Excepto autẽ die natalis dominici sacerdoti, ni causa necessitatis suadebit, semel in die uniceam solummodo missam celebrare satis esto. 3. Consulto.

Episcopus quoq; die cænæ domini in ecclesia sua duntaxat, in qua chrisma cõfici debet, missarum solennia celebrato. Cuicunq; sacerdoti quamvis dignitate præfulgenti vnam, vt dictum est, in die missam celebrare sufficito. 12. Te referente.

Ecclesiarum itaque prælati diligenter & pro 11. Cum creatura.

De cele. miss. & Sac. euch. & diui. off.

defunctorum anniuersariis, & profesto, feriæve, quam vocant, secundum temporis congruentiam missarum solennia conuentualiter celebrantur.

2. *Quidã* Peculiareis verò missæ nisi suo tẽpore, nisiue quis ob reuerentiam sanctæ Triadis, non etiam ex alia deuotione eas audire volet, ne celebrator. Laici missam cantari sibi si volent: missas eiusdem diei pro viuorum ac manium salute audiunt.

4. *Consi-
tium.* In diebus profestis cum missarum solennia in honorem magnę matris ac virginis celebrantur hymnus angelicus & symbolum ne decantantur. tantum in missa propria præfatio, quam dicunt, decantatur. Sic inter solennitatem & commemorationem discrimen ostenditur. Sed & canticum Ambrosii & Augustini in laudibus matutinis regulariùs omittitur.

6. *θεμα.
fi.* Cum eum, pro quo in missa, vt eius animæ profit holocaustum, orari consueuerit, beatum esse constiterit, tunc, vt eius interuentione eadem oratio precantibus conferat, postulator. Si quis pro cœlicola orasit: quasi olli iniuriã faxit habetor.

De Sacramento Eucharistiæ.

10. *Sanè.* SACerdotes Eucharistiã in loco singulari, mudo, & signato semper honorificè conlocatã fideliter, ac religiosè adseruant. Plebes suas, vt in celebratione missarum cum salutaris eleuatur hostia se reuerenter inclinent, idẽmque faciant cum ad infirmum defertur, admonent. Hanc in decẽti habitu, mundo velamine superposito,

manifestè, & honestè, ante pectus, cum reuerentia, & metu diuini numinis ferunt, referunt. Semper lumen præcedit. Qui hæc transgressi fuerint prælati grauius puniunt. Ni faxint: diuina his primùm, dein Archiflaminis Romani ultio esto.

De Diuinis officiis.

ECCLESIARVM prælati, ac minores clerici diuinum officium nocturnum & diurnum, quantum eis deus dicit, studiosè, ac deuotè celebrant. Noctes in comestationibus, fabulationibusve illicitis ne transigunt, neque syncopa continua matutinum transcurreunt. Missarum solennia frequentius celebrant. ipsis interfunt. Dum celebrantur in choro silentium agunt. Aures intentas ad diuina porrigunt. exteris laicorum conlocationibus ne intendunt. hæc sub pœna suspensionis vitant.

Presbyter matutinali officio completo pen-
sum seruitutis suæ, id est, primam, tertiam, sextam, nonam, yesperamque persoluit. hæc competentibus horis, quatenus fieri poterit, ab eo scholasticisve publice complentur. horis peractis, & infirmis visitatis, si volt, ad opus rurale ieiunus exito. Sic iterum necessitatibus peregrinorum, & hospitem, infirmorum, & defunctorum ad statutam vsque horam se reseruat. Septies in die deo laudem dicit.

2. Dolentes

1. Presbyter.

De Baptismo & eius effectu.
Titulus. 42.

*Maiores
in prin.* SACRAMENTUM baptismi tam paruulis,
Squàm adultis vtiliter confertor. hoc sacramé-
to Christi sanguine rubricato culpā remitti, pe-
riculum vitari, & ad regnum cœlorum perue-
niri omnes credunto. Quin & paruulis fidem,
ac charitatem, aliásque virtutes, licet non con-
ficientibus, per virtutē baptismi infundi quoad
habitum, licet non quoad vsum, donec ad æta-
tem adultam peruenerint, dicere fas esto.

*θεμ.α.
Verum.* Et originale quidem, cum absque consensu
contractum fiet, etiam absque consensu per hu-
ius virtutem sacramenti rectè relaxari intellegitor.
Actuale verò quod consensu contra-
hitur sine consensu non relaxari omnibus no-
tum esto.

*θεμ.α.
sed adhuc.* Adultis autem amentibus, & dormientibus
nec originis quidem peccatum remitti existuntor.
nemo peccatorum nisi ex integro remil-
sionem sperato. baptismi tamen caracter his-
dum ne contrariæ voluntatis obicem nancetur
erit, ac etiam si qui ficti ipsum suscepserint, im-
pressus esto. Quod si quis terroribus & suppli-
ciis violenter adtractus, ne detrimentum in-
currat, volens tamen baptismi sacramentum
suscepserit: æquè Christiani impressum caracte-
rem habeto: ad obseruationem Christianæ fidei
rectè cogitor. At si quis cum nunquam con-
fenserit penitus etiam cōtradixerit: ipse neque
rem, neque caracterem sacramenti suscipito. Et

si dormientes, amentésve hi qui sic antè contradixerint immerfi erunt: idem esto. Sin catechumeni ante propositū baptifandi habuerint: in necessitatis articulo rectè baptifantor.

Quòd si de quibus dubium erit an baptifati fient: his præfatis verbis rectè baptifantor. *2. De quibus.*
SI BAPTISATVS ES: NON TE REBAPTISO AT SI NON ES BAPTISATVS: EGO TE BAPTISO IN NOMINE PATRIS, &c.

In baptifismo autem hæc, elementum aquæ, & verbum necessariò adfunt. *5. Non vt apponeres* Si quod eorum etiam ex necessitate deerit: etfi faliua quis linitus fiet, sine baptifismo intellegitor.

Vnde si quis puerum ter in aquam immerferit in nomine patris & filii & spiritus sancti: ni hoc quoque dixerit, **EGO BAPTISO TE**, baptifatus puer ne intellegitor. *1. Si quis.*

Cæterùm cum corpus exterius & cor interius baptifabitur, vtrobique paternitas, vt ita dicam, & filiatio adesto. his baptifans & baptifatus adinuicem referuntor. hos inter discretio esto. Si quis tamen Iudæus inter Iudæos in mortis articulo seipsum in aquam mergens baptifafsit, & actutum decesserit: hunc propter sacramenti fidem ad patriam euolasse creditor. Si conualescet: cum fidei sacramentum non habeat, rectè denuo baptifator. *4. Debitū*

Græci baptifatos à Latinis ne iterum baptifanto, néve altaria in quib⁹ Latini sacerdotes sa- *6. Licet.*

De pres. non bapt. & de cust. &c.

crucifascint, quasi inquinata, lauanto. Si quis faxit: excommunicatione percussus ab omni officio & beneficio ecclesiastico deponitor.

De presbytero non baptifato. Tit. 43.

2. *Apostolicam.* **P**RESBYTERVM, si in sanctæ matris ecclesiæ fide, & nominis Christi exomologesi perseverans etiam sine baptismatis vnda obierit, ab originis peccato solutum, & cœlestis patriæ gaudium indeptum credere pium esto. Pro eo in ecclesiâ iuges preces ac sacrificia deo optimo maximo offerre liceto.

3. *Veniens* Qui enim Christianis parentibus natus, & inter Christianos conuersatus erit, quasi baptifatus fiet violenta hæc præsumptio, donec contrarium euidentiſſimis argumentis probatum erit, pro veritate esto. Qui verò ad ordines baptismi non suscepto promotus erit, post baptifatus per singulos ordines ad sacerdotium vsque promouetur. quod, an factum fiet, ambigetur, iteratum ne intellegitor.

1. *Si quis.* Itaque statim ac quis presbyter ordinatus se non esse baptifatum deprenderit, baptifator. sic iterum ordinator.

De Custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum. Tit. 44.

1. *Statuimus.* **I**N cunctis ecclesiis Chrisma, & Eucharistia sub fideli custodia clauibus adhibitis conseruantor. Is ad quem custodia spectabit, si ea incaute

reliquerit, menses treis ab officio suspenditor. Si quid per eius incuriam nefandum inde cōtigerit: grauiori vltioni subiacteto.

Sed & clerici ecclesias supellecilibus propriis alienisve ne exponūto, néve hæc in ipsis admittunt. Tantūm si hostileis incurfus, incendiave repentina, aut aliæ necessitates vrgebunt: ad eas refugium hoc habetor. Cessante quoque necessitate res in loca pristina reportantor. Ecclesiæ dei basilicæ sunt. Oratoria, ministerii vasa, corporalia, & vestimenta ministrorum, pallas altaris clerici munda, nitida, habento, conseruanto.

De reliquiis, & veneratione sanctorum. Tit. 45.

ANTIQUAE reliquiæ extra capsulam omnino ne ostenduntor, néve venales exponuntor. recēs inuentas, ni prius autoritate Romani archisflaminis adprobatae erunt, nemo publice venerator. Prælati volgum ad eorum ecclesias venerationis ergo accedentem figmentis, falsisve documentis decipi ne sinunto. Sic, occasione quæstus ne quid fiat, cauento.

Nemo quoque aliquem pro diuo, etsi per eum miracula fient, absque Romanæ ecclesiæ autoritate venerator.

De obseruatione ieiuniorum. Tit. 46.

OMNIUM apostolorum vigiliæ, præterquã Philippï & Iacobi, ac Ioannis Euangelistæ

in obseruatione ieiunii celebrantur. In aduentu quoque domini apud quos consuevit ieiunium agitur. Sanctorum vigiliae quorum festiuitas secunda feria celebrari oportebit precedenti sabbato ieiunium habento. De festiuitate tamen Bartholomaei apostoli celebranda consuetudo regionum seruatur. Diebus quadragesima si quis famis tempore in annonae inopia carnes comedere coactus fuerit: sine fraude esto. Cum ipsi tantum qui hoc faxint ecclesia, ne illis imputetur, ad dominum preces fundito. Debilibus in sabbato, si non repugnabit regionis consuetudo, carnes sumere licet. Sed et si consuetudo non patietur, debilibus tamen & infirmis ne quod propterea periculum emergat episcopi locorum vidento. Infirmis in quadragenario aliisque sollemnibus ieiuniis esum carnum, si postulabunt, & vrgens necessitas exiget, recte indulgento.

3. *Explicari.*

Sed & qui nec voto, nec regulari obseruatione adstricti sunt, in sexta feria, si festum dominicae anthropogenesis ipso die euenerit, caribus vescendi potestatem habento. Si quis tamen deuotionis ergo abstinere volet: sine culpa esto.

1. *Ex parte.*

Cum eadem anthropogenesis domini, beatae Mariae apotheosis, alicuiusve apostolorum festiuitas feria secunda contigerit, die, ut dictum est, sabbati eam praeeunte, item beati Mathiae apostoli vigilia ieiunator.

De purificatione post partum. Tit. 47.

Mulieres, si post prolem emissam acturæ gra-^{i. Volens.}
tias ecclesiam intrare voluerint, nulla pro-
inde peccati mole grauantor. Si tamen ex ve-
neratione aliquandiu abstinere volent: deuotio
earum ne improbator.

*De ecclesiis adificandis, vel repa-
randis. Tit. 48.*

De ecclesiis adificandis.

Episcopo, quominus indigenti populo super ^{6. Tuanos}
basilicarum erectione & institutione prouideat,
iuramentum de rebus ecclesiæ non alienã-
dis ab eo præstitum ne officito.

Itaque si quæ villa ab ecclesia parochiali adeo ^{3. Ad as-}
distabit, vt eius parochiani eam sine difficultate ^{dientia. i.}
adire nequeant, ipsaque ecclesia redditibus abũ-
dabit, vt præter villæ prouentus minister eius
commodissimè sustetari possiet: episcopus pa-
rochianis petentibus ibi ecclesiam ædificato.
Sacerdotem in ea ad præsentationem rectoris
ecclesiæ maioris cum canonico fundatoris ad-
sensu instituito. Is ipsius villæ obuentiones ec-
clesiasticas percipito. Matrìci tamẽ ecclesiæ ali-
quo in sacerdotis vsum adsignato competens in
ea honor pro loci facultate seruator. Eiusdem
matricis ecclesiæ persona virum idoneum præ-
sentare si differet, opusve impediet: episcop^o ni-
hilominus idem opus ad perfectionem deduci

De eccle. ædif. vel rep.

facito. virum bonum instituito.

2. *Cum
dicat.*

Sed & ubicunque tot simul leprosi sub communi vita congregati erunt, vt ecclesiam cum cœmeterio sibi constituere, & proprio gaudere possient presbytero: hoc sine contradictione permittitor. At veteribus ecclesiis de iure parochiali iniurii ne sunt. Tantùm de hortis, & nutrimentis animalium suorum decumas dare coguntor.

De ecclesiis reparandis.

3. *Quicun
que.*

QUICUNQUE ecclesiasticum beneficium habent, omnino ad tecta ecclesiæ restauranda, ipsasve ecclesias emendandas adiuuanto.

4. *De his.*

Qui ergo parochialeis ecclesias habent, ad reparationem & institutionem ecclesiarum, cum opus erit, de bonis ipsius ecclesiæ, si quæ ipsis supererunt, conferre coguntor. Sic eorum exemplo cæteri inuitantor.

5. *Ad au
dientia. ij.*

Quod si quis in ecclesia seculari regularis canonicos ordinare volet: hoc de consensu diocesani episcopi facito. Clericis tamen secularibus, si qui in ea supererunt, dum vixerint, ibi, alibiue necessaria prouidentor. Quamdiu autem necdum canonici in ea erunt, ollis, cum nulli sint, eorumve ecclesiæ priuilegium ne petitor, néve conceditor.

De immunitate

De immunitate ecclesiarum, & cœmeterij, & rerum ad eas pertinentium. Tit. 49.

De immunitate ecclesiarum, & cœmeterij.

Liber homo quatumcunque grauia maleficia ^{6. Inter alia.} perpetrasset, si ad ecclesiã fugerit, ab ea uolenter ne extrahitor, néve inde ad mortem, aut pœnam, ni publici latrones nocturníve agrorũ depopulatores fuerint, itinera frequentata, strataſve publicas aggressiõnis insidiis obsidentes, damnator. Rectores ecclesiarum ipsi membra & vitam obtinento. At super hoc quod iniquè faxit aliàs legitimè punitor. Quod si seruus ad ecclesiam confugerit: postquam de eius impunitate dominus clericis iuramentum prestiterit, ad eius seruitium redire compellitor. alioquin ab ipso rectè occupator.

Si quis tamẽ impunitatem excessuum suorum ^{10. Immunitatem.} per ecclesiã defensionem sperans homicidia, mutilationesve membrorum in ipsis ecclesiis, aut eorum cœmeteriis commiserit: immunitatis priuilegio ne gaudeto.

Ecclesia enim dei domus orationis esto. vn- ^{5. Cum ecclesia.} de ob id ipsum seculares iudices causas ubi de sanguinis effusione & corporali pœna agetur in ecclesiis cœmeteriisſve ne agitato. Si faxint: anathematis pœnam timento.

Sed & ecclesiã, in qua diuina mysteria celebra ^{9 Ecclesia} buntur, licet adhuc consecrata non erit, priuilegium immunitatis ne adimitor. Obsequiis diui-

De imm. eccl. & cœmet.

nis destinatam nemo temerè prophanato.

Et rerum ad eas pertinentium.

3. *Iudica-
turo.* **R**usticos ecclesiæ ruribus eius relictis in possessionibus priuatorum culturam exhibere defensor prouinciæ ne permittito.

1. *Vt in do-
mibus.* In domibus quoque ecclesiarum missus, comes, iudexve publicus, seu minister quasi pro consuetudine placitum, vt vocant, hospitiumve ne vendicanto. In publicis locis domos ad hoc constituunto, habento.

4. *Non
minus.* Item consules ciuitatum, & rectores, aliæve potestatem habentes ecclesiæ onera ne imponito, neve eas angariis affligunto. Siue fossata, expeditiones, aliæve sibi conficiunda putabunt, de bonis ecclesiarum, clericorû, & Christi pauperum vsibus deputatis compleri ne faciunto. iurisdictionem & authoritatem prælatorum in hominibus eorum ne minuunto. Si tamen episcopus & clerus tantam necessitatem vtilitatemve aspexint, vt absque vlla exactione, ad releuandas communes necessitates, laicorum facultatibus nõ suppetentibus, subsidia per ecclesias conferenda existiment: ratum esto. Qui consules aliæve hæc contra commiserint, ni communiti cessassint, tam olli, quàm fautores eorû excommunicationi subiacento. Donec competenter satisfaxint communioni ne redduntor.

7. *Ad-
uersus.* Cum autè predictæ necessitatis casus ingruerit, priùs Romanus pont. consulitor. Is communibus vtilitatibus prouideto. Tum demum quæ à clero conlata erunt laici hæc cum gratia-

rum actione humiliter, & deuotè recipiunt. Alioquin quæ constitutiones sententiæ à talibus, seu eorum iussu mandatu promulgatæ erūt, inritæ & inaneis habentor, nullo tempore valento. Qui aduersum hæc admiserint, donec satisfaxint, etiam post regiminis sui tempus, eorumque successores ni intra mēsem satisfaxint, ecclesiastica censura conclusi manento. Sic qui in honore substituetur in onere succedito.

Prælati tamen nullum Romanæ, suæve ec-^{2. Perue-}clesiæ nomine, aut alio modo à murorum vigi-^{nit.}liis, cū ciuitatem custodiri oportebit, excusari patiuntor. Omnes ad hoc generaliter compelluntor.

Iidem prælati vt procurationem, seruitiū-^{8. Quia}ve legato, seu aliis impendant, à subditis plus, ^{plerique.}quàm soluent, ne exiguntor. in eorum damnis lucra ne sectantor, néve prædam in subiectis queruntor. Qui præsumperit extorta restituito. Tantundem pauperibus elargitor. Superior, apud quem querela deposita erit, si negleget exequi, canonicæ ultioni subiacteto.

*Ne clerici, vel monachi secula-
ribus negociis se immi-
scent. Tit. 50.*

Monachi, clericive lucri causa ne negociã-^{6. Secundò.}tor. proinde vt nec laici ecclesias ad firmã, ita nec monachi à clericis, laicisve suo nomine firmas quaslibet habentor. Si quis quid eorum faxit: anathemate feritor.

Ne cle. vel mona. sec. neg. se immi.

7. *Relatū* Quòd si cuius monasterii monachi seculariter viuent, & alios exemplo suo conrumpent: ad obseruantia regulæ compelluntur. Si temerè resistunt: his eiectis alterius ordinis fratres in id monasterium (si non in suo ordine reformari poterit) inducuntur. Sic impiorum labores iusti edunto. Ad sui ordinis obseruantiam reuerti coguntur.

1. *Multa sunt.* Nemo enim deo militans negociis secularibus se implicato. In his autem & hæc habentor. Si quis plus iusto adpetet: id turpe lucrum esto. Si munera iniusta accipiet, dabit, si pro seculari quæstu aliquem pretio conduxet, si contentiones, lites, rixasve amabit, si in secularibus tribunalibus, nisi pro pupillorum, aut viduarum defensione disputabit, si conductor secularium rerum, procuratorve erit, si turpis verbi factiue ioculator erit, aut iocum secularem diliget, si aleas amabit, si ornamentum proposito suo inconueniens quæret, si in deliciis viuere volet, si gulam & ebrietatem sequetur, si pondera iniusta mensurasve habebit, si negocium iniustum exercebit, si canes, & aues ad venandum sequetur, si quib⁹ causis frustraneis intererit: hæc, & similia ministris altaris dominici, ac monachis interdicta sunt.

8. *Sicut.* Hæc vt seruentur, episcopi clericis sibi subditis imprimis tabellionatus officium per beneficiorum subtractionem adpellatione postposita interdunt.

2. *Sacerdotibus.* Deinde sacerdotib⁹, & clericis suis, ne ministris laicorum fiant, neve in rebus eorum procurato-

res existant, publice denunciato. Qui si faxint, & occasione administrationis ipsius propter pecuniariam causam in fraude deprehendantur: illis ab ecclesia ne subuenitor.

Nemo itaque clericorum procuraciones vilarum, iurisdictionesve secularibus sub principibus, & secularibus viris, vt iuridicus eorum fiat, exerceto. Si quis aduersus hæc seculariter aget: ab ecclesiastico ministerio alienator. Si quis autem religiosorum aliquid eorum adtentasit: districtius punitor. 4. Sed nec

Clerici enim in sacris ordinibus constituti iudicium sanguinis ne exercento. Truncationes membrorum per se ne faciunt, neque inferendas iudicant. Qui faxit honore & loco priuator. Vnde nemo sacerdos vicecomitis, præpositiue secularis officium habeto. Si quis contrauerit, ni commonitus emendabit, excommunicationi subiaceo. 5. Clericus

Denique sententiam sanguinis nemo clericus dictato, proferto, neque sanguinis vindictam agitato, aut vbi agitabitur interesto. Si quis hac occasione ecclesiis, ecclesiasticisve personis dispedium aliquod intulerit: per censuram ecclesiasticam compescitor. Clericus literas pro vindicta sanguinis destinandas ne scribito. hæc cura in curiis principum laicis committitor. Nemo clericus ruptariis, quos vocant, aut balistariis virisve sanguinū huiusmodi præficitor. hypodiaconus, diaconus, sacerdosve chirurgiæ artem, quæ adustionem, incisionemve inducet, ne exerceto. Nemo purgationi aquæ feruentis, aut 9. Sententiam.

Ne cler. vel mon. sec. neg. se imm.

frigidæ, ferrive candentis ritum cuiuslibet benedictionis, aut consecrationis impendito. Monomachia nihilominus vt ante prohibitæ sũto.

3 *Nõ ma-
gnopere.*

Immo nemo post votum religionis, & emissam in loco religioso professionem ad physicæ, legesve mundanas legudas exito. Si quis exierit ni ad claustrum suum intra duum mēsum spatium redibit, vt excommunicatus ab omnibus vitator. In nulla causa, si patrociniũ præstare volet, auditor. Reuorsus in choro, capitulo, mensa, & ceteris vltimus fratrum esto. Spem totius promotionis, absque sedis apo. misericordia amittito.

10. *Super
specula.*

Tales autem sententiam excommunicationis ipso facto incurrunt. Tam à diœcesanis, & capitulis ipsorum, quàm cæteris episcopis, quorum in diœcesibus studebunt, excommunicati, & prædictis pœnis obnoxii publice nũciantor. Hæc ad archidiaconos, decanos, plebanos, præpositos, cantores, & alios clericos personatus habentes etiam presbyteros (ni ab his intra præscriptum spatium cessassint) extenduntor, seruantor.

LIB. III. FINIS.